

AMMATILLINEN ASiantuntijuus ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVILLA

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden laitos
Liiketalouden koulutusohjelma
Sosiaali- ja terveydenhuollon taloushallinto
Opinnäytetyö AMK
Eija Mutanen
Syksy 2008

Lahden ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma

MUTANEN EIJA

Ammatillinen asiantuntijuus erityistä
tukea tarvitsevilla

Sosiaali- ja terveydenhuollon taloushallinnon opinnäytetyö, 47 sivua, 1 liite

Syksy 2008

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyöni käsittelee ammatillisen asiantuntijuuden merkitystä ja sisältöä erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä, jotka opiskelevat kulttuurialalla musiikkia tai kuvataidetta. Samalla määritetään niitä toiminnan perusteita ja arvoja, johon koulutus perustuu.

Työssä määritellään ammatillisen erityisopetuksen tilaa Suomessa tällä hetkellä, mitä opintoja erityistä tukea tarvitseville on tarjolla. Tarkemmin tarkastellaan kulttuurialan koulutusta eli kuvallisen ilmaisun ja musiikin opetussuunnitelmien perusteita, arviointia ja opetusta sekä katsotaan yleisesti kuvataide- ja musiikkialojen työllistymistä ja kehittämistoimintaa sillä alalla.

Pyrkimyksenä on tuoda esille sitä asiantuntijuutta, mitä musiikin ja kuvataiteen koulutus erityistä tukea tarvitsevalla tuottaa. Yleisestä asiantuntijuus-keskustelusta esitellään erilaisia luonnehdintoja. Taiteen ja musiikin merkityksen pohtiminen liitetään läheiseksi osaksi asiantuntijuutta.

Kaarisilta ry on tarjonnut musiikin ja taiteiden opetusta päivätoimintana erityistä tukeva tarvitseville vuodesta 1986 lähtien ja syksyllä 2003 aloittivat ensimmäiset kuvallisen ilmaisun ja musiikin ammatillisen koulutuksen opiskelijat.

Kaarisillan toiminnasta käydään läpi toiminta-ajatusta ja musiikin ja kuvataidelinjojen opetussuunnitelmia, arviointimenetelmiä ja opetusta. Arvioidaan asiantuntijuuden merkitystä Kaarisillan opiskelijoilla ja sitä, miten vuosien varrella tehty kehittämistoiminta näyttäytyy tässä kontekstissa.

Kehittämisen- ja opetustoiminnan punaisena lankana löytyi erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itseilmaisun ja itsensä kehittämisen taito, jota jäsennettiin humanistisen tradition kautta. Humanistisen käsityksen kautta kehittämistoiminnan keskiössä on opiskelija ja hänen tarpeensa. Tämä toteutuu yhteisöllisyyden, yhteisen vastuullisuuden ja sosiaalisen kanssakäymisen kautta.

Avainsanat: asiantuntijuus, ammatillinen erityisopetus, kehittämistoiminta, humanismi

Lahti University of Applied Sciences
Faculty of Business Studies

MUTANEN EIJA

Vocational expertise of special needs
students

Bachelor's Thesis in Financial Management in the Social and Health Sector, pp.
47, 1 Appendix

Autumn 2008

ABSTRACT

This thesis examines the importance and contents of vocational expertise for special needs students of music and visual arts. The thesis sets out to determine the principles and values that this education is based on.

The study determines the state of vocational special education in Finland today, and maps out what studies are available for people with special needs. In particular, the study looks at visual arts and music education, curricula, evaluation, and teaching. The study also gives an overview of employment and development work in the fields of visual arts and music.

The aim is to draw attention to expertise produced for people with special needs through music and arts education. Discourse on expertise is outlined and closely linked to discussion on the significance of art and music.

Kaarisilta Art and Activity Centre has offered music and arts education for people with special needs from 1986. In the autumn of 2003, a vocational education programme started up in Kaarisilta, offering the study line options of music and visual arts.

The thesis looks at the principles governing Kaarisilta, the curricula of the music and visual arts study lines, and teaching and evaluation methods. The study examines the significance of expertise for Kaarisilta students and, in this context, development work that has been carried out over the years.

Development work and teaching were found to be guided by the ability of people with special needs for self expression and self development, which in this study is analysed through the humanistic tradition. Viewed through the idea of humanism, the student and his/her needs are at the centre of development work. This is realised through a sense of community, joint responsibility, and social interaction.

Keywords: expertise, vocational special education, development work, humanism

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen kohde	1
1.2	Tutkimusongelma	1
1.3	Tutkimuksen kuvausta	2
2	AMMATILLINEN KOULUTUS JA ERITYISOPETUS	3
2.1.	Kulttuurialan ammatillinen opetus	6
2.1.1	Kuvallisen ilmaisun ja musiikin opetussuunnitelmien perusteet	6
2.1.2	Arviointi ja opetus	8
2.1.3	Kuvataide- ja musiikkialalla työllistyminen	9
2.1.4	Kehittämistoiminta	10
3	ASiantuntijuus	11
4	TAITEEN JA MUSIIKIN MERKITYKSESTÄ YLEISESTI	14
4.1	Musiikin merkityksestä yleisesti	14
4.2	Musiikki esteettisenä kokemuksena	15
4.3	Musiikin emootiot	16
4.4	Taiteen merkityksestä	17
4.5	Taide esteettisenä kokemuksena	17
5	KULTTUURIALAN KOULUTUS KAARISILLASSA	19
5.1	Toiminnan taustaa	19
5.2	Kulttuurialan koulutus	21
5.3	Opetussuunnitelmat	23
5.4	Arviointi	24
5.5	Opetus	26
5.6	Asiantuntijuus Kaarisillan opiskelijoilla	29
5.7	Kehittämistoiminta Kaarisillassa	31
5.8	Musiikin ja taiteen merkitys erityistä tukea tarvitsevalle	34
5.8	Työllistyminen ja tulot	34
5.8.1	Kulttuurialalla työskentelyn mahdollisuudet	35
5.8.2	Kelan korvaukset	36
5.8.3	Taiteellinen tulo	37
5.8.4	Vammaisten työkyky tutkimuksen valossa	38
5.8.5	Kulttuurialalla työllistyminen	39
6	POHDINTA JA YHTEENVETO	41
	LÄHTEET	44
	LIITE 1 HOJKS-lomake	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen kohde

Opinnäytetyössäni käsittelen Kaarisilta ry:n taide- ja toimintakeskuksen ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden asiantuntijuuden käsitettä suhteessa omaan ammattialaan. Tämän työn tarkoitus on määrittää ja kartoittaa Kaarisillan toiminnan perusteita ja arvoja sekä tämän pohjalta olla yhtenä osana Kaarisillan toiminnan kehittämistä.

Kuten Yrjö Engeström kuvaa kehittävän työntutkimuksen kuvauksessa, kehittämistyön perustana on toimintajärjestelmän kehityksen ja ristiriitojen historiallinen analyysi, jonka pohjalta tulee historiallisten kehitysvaiheiden kautta nykyvaiheen kuvaus. Tämän perustella pyritään määrittelemään toimintajärjestelmän kriittisten alueiden tunnistus ja tulkinta niistä.

Opinnäytetyöni on käsitteellinen (ei empiirinen) tutkimus, jossa kartoitetaan nykytilannetta sekä projisoidaan sitä Kaarisillan historiaan. (Engeström 1995, 126-139). Mukana on omat havaintoni liittyen Kaarisillassa sekä vuosien varrella tehtyyn kehittämistyöhön ja myös parhaillaan menossa oleviin kehityshankkeisiin. Tämän työn tarkoituksena on tarkentaa kehittämistyön suuntaviivoja. Palaan kehittämistyöhön tarkemmin myöhemmissä kappaleissa.

1.2 Tutkimusongelma

Pystyäkseni hahmottamaan erityisen asiantuntijuuden, tarkastelen myös yleisesti taiteen ja musiikin estetiikkaa ja niiden merkityksiä. Tämä yhdistettynä yleiseen asiantuntijuuden käsitykseen antaa kuvan siitä asiantuntijuudesta, jota Kaarisillan koulutuksella toteutetaan. Asiantuntijuus on ollut hyvin laajan tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena. Tämä antaa hyvän yleisen tarkastelukulman Kaarisillan tapauksessa. Kuitenkin erityiskouluna tulee problemaattiseksi se yleinen asiantuntijuuden työsidonaisuus, joka usein nähdään itsestään selvänä asiana.

Siten tutkimuksen keskeinen ongelma on luonnehtia työsidonaisuudesta vapaata asiantuntijuuden käsitettä.

Lopuksi pohdin Kaarisillan koulutuksen ja henkilöstön kehittämispainotuksia suhteuttamalla ne Kaarisillan kehityshistoriaan ja systemaattiseen asiantuntijuuskeskusteluun (vrt. Virkkunen 2002). Henkilökunnalta vaaditaan positiivista suhtautumista tähän erityiseen asiantuntijuuteen, jotta työn sisältö ja arvo tukevat opiskelijoiden osaamista ja kehittymistä. Koulutuksen ja yhteisten arvojen ja päämäärien sopimisten kautta luodaan pohja työn tekemiselle.

1.3 Tutkimuksen kuvausta

Opinnäytetyöni on käsitteellis-analyttinen tutkielma asiantuntijuudesta ja asiantuntijuuteen kasvusta Kaarisillan kontekstissa. Tämä työ liittyy olennaisesti Kaarisillan muuhun kehittämistoimintaan. Tarkoituksena on luonnehtia Kaarisillan kehittämisorientaatiota ja siten mahdollistaa tuleva kehittämistoiminta Kaarisillan traditiossa.

Tutkimus perustuu aikaisemmissa hankkeissa tehtyyn empiiriseen työhön, josta käytettävissä on sisäisiä raporteja ja sisäiseen kehittämistoimintaan, jota ei ole dokumentoitu erikseen. Tutkimuksessa jäsenetään jo tehtyä erilaista kehittämistyötä hyödyntäen tätä jatkokehittämiseen. Näin saatua tietoa käytetään kehittämistoiminnan strategisena perustana. Tämän työn puitteissa ei ole mielekäästä tehdä varsinaista empiiristä aineiston keräämistä haastatteluin tai havainnoin. Kuitenkin jäsenäisenä piirteenä on kirjoittajan pitkäaikainen työskentely Kaarisillassa ja lukemattomat keskustelut toiminnanjohtajan, henkilökunnan ja opiskelijoiden kanssa. Tehtyjen kehittämishankkeiden sisältö ja muutosvaikutus on tullut sekä omin havainnoin että päivittäisten keskustelujen kautta sisäistetyksi. Tutkielman tavoitteena on löytää suuntaviivoja tulevalle kehittämistoiminnalle ja näin mahdollistaa kehittämistoiminnan jatkuvuus ja hedelmällisyys.

2 AMMATILLINEN KOULUTUS JA ERITYISOPETUS

Ammatillisella koulutuksella tarkoitetaan tutkintoon johtavaa ammatillista peruskoulutusta. Ammatillinen perustutkinto on kolmevuotinen 120 opintoviikkoa sisältävä kokonaisuus, johon sisältyy ammattitaidon hankkimisen ohella tietoja ja taitoja myös itsenäiseen ammatin harjoittamiseen. Ammatillinen peruskoulutus rakentuu perusopetuksen oppimäärälle, mutta myös ylioppilaat voivat hakeutua koulutukseen. (Ammatillinen koulutus 2008)

Ammatillinen erityisopetus on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitsevat erityisjärjestelyitä tai opiskelijahuoltopalveluita. Syy erityisjärjestelyihin voi olla esimerkiksi vamma, sairaus tai kehityksen viivästyminen. Erityisopetuksen perusteista tarkemmin katso taulukko 1. Opetuksessa huomioidaan opiskelijan yksilölliset tarpeet. Ammatillinen erityisopetus tarjoaa mahdollisuuden ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen ja työelämään sijoittumiseen. Koulutukseen voivat hakea sekä nuoret että aikuiset opiskelijat. (Opetushallitus, 2008)

Suomessa ammatillista koulutusta järjestettiin vuonna 2007 Tilastokeskuksen mukaan 161 oppilaitoksessa ja opiskelijoita vuonna 2006 oli 256 872 (ennakkotieto vuodelta 2007 on 205 500). (Tilastokeskus 2008)

Taulukko 1, oppilasmäärä ammatillisessa peruskoulutuksessa perusteen mukaan (Tilastokeskus)

Opetussuunnitelmaperusteinen ammatillinen peruskoulutus vuonna 2006 yhteensä	14 343
Erityisopetuksen peruste:	
Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet	1 515
Kielelliset vaikeudet	2 535
Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt	818
Lievä kehityksen viivästyminen	2 357
Vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma	255
Psyykkiset pitkäaikaissairaudet	1 052
Fyysiset pitkäaikaissairaudet	494
Autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet	164
Liikkumisen ja motorisen toimintojen vaikeus	279
Kuulovamma	144
Näkövamma	96
Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta	4 634
Oppisopimuskoulutus	158
Näyttötutkintoon valmistava koulutus	415
Yhteensä	14 916

Ammatilliset erityisopetusta (nimenomaan myös vammaisille/kehitysvammaisille) antavia erityisoppilaitoksia on Suomessa tällä hetkellä yhteensä yhdeksän: Aitoon koulutuskeskus Luopioisissa, Alavuden erityisammattikoulu, Ammattiopisto Luovi Oulussa, Arla-instituutti Espoossa, AURA-instituutti/Valtion erityisammattikoulu Turussa, Bovallius ammattiopisto Pieksämäellä, Keskuspuiston ammattiopisto Helsingissä, Kuhankosken erityisammattikoulu Laukaassa ja Perttulan erityisammattikoulu Hämeenlinnassa.

Vuoden 2009 alusta koulutuksen järjestäjiin tulee muutoksia siten, että valtion omistamat ammatilliset erityisoppilaitokset liittyvät muihin koulutuksen järjestäjiin: Alavuden erityisammattikoulu siirtyy osaksi Hengitysliitto Heli ry:n ylläpitämää ammattiopisto Luovia. Arla-instituutti siirtyy osaksi Invalidisäätiön ylläpitämää Keskuspuiston ammattiopistoa. AURA-instituutti ja Kuhankosken erityisammattikoulu siirtyvät osaksi S. ja A. Bovalliuksen säätiön ylläpitämää Bovallius-ammattiopistoa ja Perttulan erityisammattikoulu siirtyy osaksi Kiipulasäätiön ylläpitämää Kiipulan ammattiopistoa.

Näiden lisäksi opetusministeriö on myöntänyt luvan erityisenä koulutustehtävänä Päijät-Hämeen koulutuskonsernille, joka järjestää erityisopetusta yhdessä Kaarisilta ry:n kanssa sekä ruotsinkielisellä Optima Samkommunilla, joka järjestää koulutusta Yrkesträningskolan Optimassa. Syksystä 2008 lähtien rajatun erityistehtävän erityisopetuksenlupa on myönnetty neljälle uudelle koulutuksen järjestäjälle: Savon koulutuskuntayhtymälle (enintään 30 opiskelijaa), Rovaniemen koulutuskuntayhtymälle (enintään 20 opiskelijaa), Siika-Pyhäjokialueen koulutuskuntayhtymälle (enintään 20 opiskelijaa) ja Helsingin Diakonissalaitoksen säätiölle (enintään 40 opiskelijaa). Lisäksi 32 erilaisella toimijalla on valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen opetuksen ja ohjauksen järjestämislupa. (Opetushallitus 2008).

Ammatillisessa peruskoulutuksessa olevien erityisopiskelijoiden määrä oli vuonna 2006 taulukon 2 mukaan 14916 henkilöä vuodessa. Amatillisille erityisoppilaitoksille myönnettiin tänä syksynä yhteensä 200 uutta aloituspaikkaa Kulttuurialaan kuuluvia aloja ovat käsi- ja taideteollisuus, audiovisuaalinen viestintä, kuvallinen ilmaisu, tanssi, musiikki ja sirkus. Tällä hetkellä erityisopetuksena kulttuurialan koulutusta musiikin alalla antaa myös Arla-instituutti Espoossa (opetus painottuu pianoviritykseen ja rytmimusiikkiin) sekä kuvallisessa ilmaisussa Kuhankosken erityisammattikoulussa (vuodesta 2005 lähtien) eli ko. alojen oppilasmäärä on n. 100 oppilasta/vuosi. Lisäksi Keskuspuiston ammattikoulu Helsingissä tarjoaa koulutusta tanssialan ja audiovisuaalisen viestinnän perustutkintoon. Perinteistä artesaanin (käsi- ja taideteollinen ala) koulutusta on tarjolla useammassa erityisammattikoulussa. Voidaan siis sanoa, että erityisopetuksen kulttuurialan ammatillinen koulutus on Suomessa keskittynyt muutamiin ammatillisiin oppilaitoksiin.

Taulukko 2, ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat koulutusaloittain vuonna 2006, Tilastokeskus

Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat koulutusalan (opetushallinnon luokitus) mukaan 2006		
Koulutusala	Erityisopiskelijoita	Osuus ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärästä %
Humanistinen ja kasvatusala	151	3,2
Kulttuuriala	888	6,8
Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	1 214	2,6
Luonnontieteiden ala	552	5,6
Tekniikan ja liikenteen ala	7 240	7,4
Luonnonvara- ja ympäristöala	890	6,8
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	1 005	2,5
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	2 976	9,9
Muu koulutus	-	-
Yhteensä	14 916	5,8

2. Kulttuurialan ammatillinen opetus

2.1 Kuvallisen ilmaisun ja musiikin opetussuunnitelmien perusteet

Ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkintojen perusteet määritellään Opetushallituksen määräyksissä (33/011/2001). Nämä perusteet on laadittu sen mukaan, mitä laissa ammatillisesta koulutuksesta (L630/1998) ja asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (A811/1998) määrätään.

Perusteissa määritellään ammatillisen koulutuksen tehtävät ja tavoitteet, ne opinnot mistä tutkinto muodostuu, opintojen tavoitteet, keskeiset sisällöt ja arvioinnit. Lisäksi erikseen määritellään tarkemmin arvioinnin tehtävää ja kriteeristöä sekä näyttötutkintojen perusteita.

Kuvallisen ilmaisun opetussuunnitelman perusteissa on opiskelijan osaamisen/amatillisen osaamisen osalta sanottu seuraavaa:

Kuvallisen ilmaisun perustutkinnon ja koulutusohjelman tulee tuottaa opiskelijalle laaja-alaiset valmiudet toimia viestintä- ja kuvataidealalla graafisen suunnittelun, kuva- ja mediataiteen tai valokuvauksen työtehtävissä toisen palveluksessa, tuotantotiimin jäsenenä tai itsenäisenä ammatinharjoittajana. ...Kuvataiteen ammatillisia toiminta-alueita ovat maalaus, kuvanveisto, taidegrafiikka sekä uudet kuva- ja mediataiteen ilmaisumuodot. (Kuvallisen ilmaisun perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet/Opetushallitus 2001)

Musiikkialan perustutkinnon yleistavoitteet määritellään hieman väljemmin. Siinä mainitaan valmiudet toimia työntekijänä musiikkialan osaamista vaativissa tehtävissä sekä lisäksi sellainen ammattitaito, jotta voi toimia koulutustaan vastaavissa erilaisissa musiikkialan tehtävissä.

Muusikon koulutusohjelman tulee tuottaa opiskelijalle sellaiset valmiudet, että hän kykenee toimimaan paitsi esiintyvänä muusikkona myös esimerkiksi erilaisissa musiikin palvelu- ja tuotantotehtävissä ja hakeutumaan alan jatko-opintoihin. Hän tuntee musiikkikulttuurin eri ilmenemismuotoja ja osaa soveltaa musiikin tiedollista osaamistaan omassa musiikillisessa ilmaisussaan ja työssään. Hän pystyy ylläpitämään ja kehittämään jatkuvasti omia musiikillisia taitojaan sekä hallitsemaan erilaisten esiintymistilanteiden paineet. (Musiikkialan perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet, Opetushallitus 2001)

Opinnot koostuvat yhteisistä opinnoista (20 ov), joista pakollisia äidinkielen, matematiikan, vieraiden kielten yms. osuus on 16 ov ja 4 ov on valinnaisia opintoja. Ammatilliset opinnot (90 ov) määritellään opintokokonaisuuksittain. Vapaasti valittavat opinnot (10 ov) voivat olla koulutusalan tai muiden alojen ammatillisia tai yhteisiä opintoja, jatko-opintoihin tai ylioppilastutkinnon suorittamiseen valmentavia opintoja, työkokemusta tai ohjattuja harrastuksia, jotka tukevat koulutuksen yleisiä ja ammatillisia tavoitteita sekä opiskelijan persoonallisuuden kasvua.

Lisäksi opetussuunnitelmien perusteissa määritellään ammattitutkinnon suorittaneille seuraavia ominaisuuksia: hän pyrkii laadullisesti parhaaseen mahdolliseen suoritukseen ja edistää oman alan kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyä. Perustutkinnon suorittaneella on oltava luovuutta, kekseliäisyyttä, rohkeutta ja oma-aloitteisuutta. Hänellä on elinikäisen oppimisen taidot, kyky

arvioida omaa oppimistaan, hän arvioi ja jäsentää tietoa, suunnittelee omaa opiskelua ja asettaa omia tavoitteita. Lisäksi hänellä on halu ja motivaatio itsensä ja ammattitaidon jatkuvaan kehittämiseen. Hän huomioi työskentelyssään kestävän kehityksen periaatteet ja osaa käyttää nykyaikaisen teknologian välineitä ja laitteita. Hän osaa käyttää nykyaikaisia tieto- ja viestintäteknikoita, tuntee oman alansa lainsäädännön, pitää huolta omasta terveydestään ja toimii ergonomisesti määräysten mukaan. Hän selviytyy joustavasti uusista erilaisista tilanteista, toimii innovatiivisesti ja uutta luovasti. Hänellä on kyky ja taito toimia itsenäisesti tai työryhmän jäsenenä.

2.2 Arviointi ja opetus

Opetussuunnitelmien perusteissa annetaan ohjeet arvioinnin toteuttamisesta, arvosanan antamisesta ja opintojen hyväksilukemisesta. Samoin perusteissa on määritelty arviointikriteerit tyydyttävän, hyvän ja kiitettävän saamisen tasoiksi ja oppilaitoksen tehtävä on määrittellä vastaavuudet opintokokonaisuuksittain. Erityisopetuksen arvioinnista mainitaan, että arvioinnin tulee noudattaa samoja periaatteita kuin muutoinkin, ja mikäli tavoitteita on mukautettu ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 § nojalla, siitä tehdään merkintä todistukseen.

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai opiskelijahuollon palveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 13.6.2003/479/20§)

Asianomainen ministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998/20§)

Ammatillinen erityisopetuksessa liitetään tukitoimia ja tarvittaessa kuntoutusta mukaan sekä opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS).

2.3 Kuvataide- ja musiikkialalla työllistyminen

Kuvataide- ja musiikkialojen työllistymisestä ei ole ollut saatavilla kattavia tilastoja, kunnes vuonna 2006 Paula Karhunen teki kyselytutkimuksen toisen asteen ja ammattikorkeakoulujen musiikkialan ammatillisen tutkinnon suorittaneille vuosina 1999 - 2004. Tässä kyselyssä hän kartoitti paitsi työllistymistä opintojen jälkeen myös näkemyksiä musiikkialan koulutuksesta, opiskeluaikaisesta työssäkäynnistä ja työttömyysjaksoista yms. Kyselyyn vastanneilla muusikoilla oli hyvä työllisyystilanne, vain 7 % vastanneista oli työttömänä. Suurin osa työllistyi työsuhteessa, freelancerina tai oli jatko-opiskelijana. Tilannetta kuvaa lisäksi monien työsuhteisen yhtäaikaisuus, määräaikaisten työsuhteiden ja työsuhteiden osa-aikaisuus. Toiselta asteelta valmistuneiden, työsuhteessa olevien, freelancereiden ja yrittäjien suurimpina työaloina oli taiteellinen työ ja opetustyö. (Karhunen, 2005, 40 - 62)

Paula Karhunen on myös tehnyt vastaavanlaisen kyselytutkimuksen kuva- ja media-alojen koulutuksen saaneille, jossa hän kartoitti koulutettujen määrää ja koulutuksen vaikuttavuutta: ovatko kaikki em. koulutuksen saaneet ammattitaiteilijoita ja miten he sijoittuvat työmarkkinoille?

Mukana oli 38 toisen asteen oppilaitoksesta tai ammattikorkeakoulusta valmistuneet vuosina 2000 – 2002, joita oli hieman yli 900 henkilöä. Tämän kyselyn mukaan toiselta asteelta valmistuneista kuvataiteilijoista työttömänä oli 15 % ja yli puolella oli jonkinlainen työsuhde. Osa vastanneista oli vapaita taiteilijoita, freelancereita tai opiskelijoita. Kuvataidealalla työskentelevistä vain vähän yli 20 % ilmoitti pääasialliseksi toimeentulolähteekseen koulutusta vastaavan työn. Suurempina tulolähteinä olivat lähialan työ (esim. opetustyö) tai

muu työ. Melkein puolella tulolähteenä olivat myös sosiaaliset tulonsiirrot. (Karhunen, 2004, 40 – 49)

2.4 Kehittämistoiminta

Erityisopetuksen kehittämistoiminta on aina monitahoista. Kiipulan (Forssa) ja Keskuspuiston (Helsinki) ammattiopistojen hankkeessa on pyritty hahmottamaan niitä lukemattomia eri kehittämistoiminnan tahoja, mitä ammatillisen erityisopetuksen kokonaisuuteen kuuluu (Kiipula 2004). Tästä lähtökohdasta on hyvä lähteä miettimään oman opetuksen toimintatapoja ja koko oppilaitoksen toimintaa. Kiipulan ja Keskuspuiston ammattiopistojen koulutustarjonta on keskittynyt ”perinteisille” (tekniikka-, liikenne-, matkailu-, ravitsemis- ja talousalalle), joten kulttuurialan erityiskoulutuksen kehittämistoimintaa täytyy tarkastella siitä kontekstista. Kuitenkin eri koulutusyksiköissä ja koulutusaloilla on kullakin ominaiset piirteensä. Lisäksi eri yksiköissä olevien opiskelijoiden erityispiirteet ja opiskelijoiden heterogeenisyys tuo mukanaan erityispiirteitä. Näin ammatillisen erityisopetuksen kehittämistoiminta on erityisen kontekstisidonnaista. Tässä tutkielmassa luonnehditaan asiantuntijaa henkilönä, jonka toiminta on joustavaa ja tilanteeseen sopivaa ja jonka kokemus kartuttaa hänen hiljaista tietoaan.

3 ASIANTUNTIJUUS

Mitä on asiantuntijuus? Lähdetään liikkeelle asiantuntija-sanana määritelmästä Nykysuomen sanakirjan (1996) mukaan ”asiantuntija on henkilö, jolla on asiantuntemusta, erikoisia, tavallista perusteellisimpia (ammatti)tietoja jltak alalta, erikoistuntija, ekspertti”. Asiantunteva määrittää ”hyvät tiedot omaavaksi”.

Asiantuntijuuskeskustelun voidaan katsoa alkaneen 1960-luvun eksperttitytöstä, jossa asiantuntijuus jaettiin kahteen pääosaan: deklaratiiivinen ja proseduraalinen tietoon. Deklaratiivisella tarkoitettiin ekplisiittistä, sanallisesti ilmaistavissa olevaa tietoa (knowing that) ja proseduraalisella tarkoitettiin tietoa, joka ilmenee käytännöllisinä taitoina (knowing how). Deklaratiivista tietoa voidaan kuvata myös teoreettiseksi tiedoksi ja proseduraalinen tieto viittaa käytännölliseen tietoon siitä, miten jokin tehtävä suoritetaan. Suomen kielellä taidon käsite käsittää suuren osan tästä proseduraalisesta tiedosta (vrt. Siitonen 2007).

Tynjälä (2007, 11 – 22) kuvaa artikkelissaan erilaisia asiantuntijuuden luonnehdintoja Bereiterin mukaan. Asiantuntijuuden tutkija Carl Bereiter on esittänyt, että olennaista asiantuntijuuden kehittämisessä on näiden erilaisten osaamisen komponenttien – tiedon ja taidon – yhdistäminen toisiinsa. Hänen mukaansa kuitenkin tämä kahtiajako sulkee pois tiedon lajeja kuten esim. taiteentuntemuksen ja moraalisen tajun. Eli asiantuntijatiedon lajeista puhuttaessa tarkastelun kohteena onkin tieto, joka ilmenee ihmisten omassa toiminnassa. Michael Polanyi on käyttänyt tästä termiä persoonallinen tieto, joka on omaa henkilökohtaista tietoa, joka voi olla eri tavoin hankittua. Bereiter jakaa tämän persoonallisen tiedon kuuteen eri ryhmään.

Ensimmäisenä Bereiter kuvaa ilmaistavissa olevan tiedon (stabile knowledge), jolla tarkoitetaan deklaratiiivista, ekplisiittisesti ilmaistavissa olevaa tietoa. Implisiittisessä ymmärtämisessä (implicit understanding) on kyse ns. hiljaisesta tiedosta, jota ei pysty ainakaan helposti ilmaisemaan sanallisesti. Tämä tieto syntyy kokemuksen kautta. Kolmantena ryhmänä hän kuvaa tapahtumatiedon

(episodic knowledge), jossa tieto syntyy kokemuksen kautta ja liittyy erilaisiin menneisyyden tapahtumiin, joita voidaan käyttää hyväksi nykypäivän toiminnassa. Sen keskeisiä sisältöjä ovat erilaiset henkilökohtaiset tapahtumat ja kertomukset eli narratiivit. Neljäs ryhmä eli vaikutelmatieto (impressionistic knowledge), jossa tieto ilmaistaan usein ”tuntemuksina” tai ”intuitioina”. Tässä kyseessä voisi olla kyvystä tulkita ns. heikkoja signaaleja, joiden perusteella pystytään tekemään ennakoita tulevaisuudesta. Sitä voidaan kuvailla myös termeillä hyvä ihmistuntemus, terävä-älyisyys, vahva moraalinen taju tai viisaus.

Viidentenä ryhmänä on taito (skill). Tämä tiedon laji kehittyy käytännöllisen kokemuksen ja harjoittelun kautta, jossa kognitiivisen komponentin (know-how) kautta sub-kognitiivisella harjoittelulla taito kehittyy. Kuudenteen ryhmään kuuluu toiminnan säätelyyn liittyvä tieto (regulative knowledge), johon kuuluu metakognitiivinen tieto eli yksilön omiin kognitiivisiin toimintoihin kohdistuva tieto. Tällaista tietoa on esimerkiksi yksilön omien oppimistapojen ja osaamistarpeiden tunnistaminen, omien vahvuuksien ja heikkouksien sekä ajattelu- ja toimintamallien tunteminen. Tällä voidaan tarkoittaa myös laajemmin työyhteisön ja ammattikunnan toimintaa, joka liittyy yhteisöllisiin ja yhteisesti hyväksytyihin toimintatapoihin, jotka säätelevät toimintaa.

Edellä kuvattu kuuden kohdan luokittelu on sekä kiehtova että teoreettisesti perusteltu. Kuitenkin monissa tilanteissa on hankala tunnistaa, mihin tiedonlajiin jokin tietty konkreettinen tietäminen olisi laitettava. Toisaalta on tilanteita, joissa tietty tieto kuuluu kahteen tai useampaan luokkaan. Näin ollen luokittelu ei muodosta niin sanottua luokitusta tiedon lajeille (Niiniluoto 1984, 136-152).

Asiantuntijuudesta on olemassa erilaisia määrittelyjä myös eri ammattialojen mukaan. Sotilaan asiantuntijuutta luonnehtivat taidot on Arto Siitonen jakanut kymmeneen eri lajiin, jotka ovat strategiset, psykologiset, sosiaaliset, kielelliset, kirjalliset, matemaattiset, tekniset, poliittiset, diplomaattiset ja reflektiiviset taidot. (Siitonen 2008, 51 - 52, kts. myös Siitonen 2007.)

Konkka (2007, 180 - 197) on käyttänyt tiedon ja taidon luonnehdinnassa hyve-epistemologiaa, jossa kuvataan vastuullinen ja luotettava tietäjä (tietäjänä tässä

yhteydessä pidetään päämääriensä toteuttajaa). Hänellä on oivalliset episteemiset kyvyt, oikeanlaiset luonteenpiirteet ja motivaatio. Intellektuaalisesti hyveellinen teko edellyttää siis oikean perusteen, oikean päämäärän ja oikean teon välistä oikeaa kytköstä – päämäärarationaalisuutta: ”Päämäärarationaalisesti toimii se, joka suuntaa toimintansa tämän toiminnan päämäärän, keinojen ja sivuvaikutusten mukaisesti ja joka tässä yhteydessä rationaalisesti punnitsee sekä keinoja suhteessa päämääriin että päämääriä suhteessa sivuvaikutuksiin että lopuksi myös erilaisia mahdollisia päämääriä keskenään” (von Wright 1985, 169).

4 TAITEEN JA MUSIIKIN MERKITYKSESTÄ YLEISESTI

4.1 Musiikin merkityksestä yleisesti

Musiikin merkityksestä on olemassa monenlaisia määritelmiä. Kimmo Lehtonen on musiikin merkityksistä löytänyt seuraavaksi esitettyjä määritelmiä. Yksi ehkä kyynisimmistä määritelmistä on Igor Stravinskin (1973): musiikki ei ole mitään muuta kuin sarja jännityksiä, jotka pyrkivät kohti purkautumistaan. Lehtonen Kimmo (1986b) on todennut myös, että musiikkia harrastava ihminen saattaa musiikkia kuunnellessaan, harjoitellessaan ja soittaessaan tehdä sellaista psyykkistä työskentelyä, jota hän ei voisi tehdä muulla tavoin. Mestarisellisti Pablo Casals kuvaa musiikin merkitystä runollisessa aforismissa ”Musiikki karkottaa vihan niistä, jotka eivät rakasta. Rauhattomille se antaa rauhan, itkevät se lohduttaa. Ne, joiden tie on tukossa, löytävät uusia polkuja, ja niille jotka torjuvat kaiken, kasvaa uutta varmuutta ja toivoa”.

Symbolitutkija Susan Langerin (1951, 1953, 1967) mukaan musiikki itsessään on psyykkisen prosessin symboli, jonka muodot ulottuvat periaatteessa psyykkisen prosessiin kaikkiin kehitysvaiheisiin ja kokemusvivahteisiin. Tämä viittaa Kurt Lewinin kognitiivisen kenttäteoriaan, joka tarkastelee tietyn yksilön konkreettista käyttäytymistä jonakin tiettyä hetkenä tai ajankohtana. Teoriassa tarkastellaan elämänkentän (life space) käsitteen avulla kaikki psykologiset tosiasiat, jotka tiettyä hetkenä vaikuttavat yksilön käyttäytymiseen: yksilön tavoitteet ja näiden väliset suhteet. Langerin mukaan musiikkia käyttävä yksilö voi jäsentää rakenteitaan, jotka keskeisesti vaikuttavat hänen elämänkenttensä kokemiseen ja siellä orientoitumiseen. (Lehtonen 1992, 213 - 228)

4.2 Musiikki esteettisenä kokemuksena

Seuraavat musiikinestetiikka koskevat luonnehdinnat ovat Mantereen (2005, 183-204) esityksen mukaisia.

Musiikkiestetiikasta on alettu puhua 1700-luvun lopulla, samaan aikaan, kun estetiikka itsenäisenä tieteenalanakin vakiintui. Samoihin aikoihin musiikkikentässä tapahtui yhteiskunnallisesti suuria muutoksia, musiikin esittäminen laajeni ja konserttitoiminta vakiintui laajeten hoveista porvaristoon. Samoin musiikinopetus laajeni, konservatorioita perustettiin ympäri Eurooppaa ja tämän jälkeen Amerikkaan.

Musiikin estetiikassa alkoi tuolloin kausi, jolloin musiikkia arvosteltiin Immanuel Kantin ”Kritik der Urteilskraft” (Arvostelukyvyyn kritiikki) filosofisen perustan mukaan. Tärkeä käsite Kantin esteettisessä teoriassa olivat käsitteet vapaa ja riippuvainen kauneus sekä ylevä. Kantin estetiikan pohjalta Eduard Hanslick määrittelee musiikin kauneuden sen ”todellisen kauneuden” kautta eli musiikin ”puhdas kuunteleminen” tarkoittaa musiikin kuuntelua, johon ei tuoda ulkopuolisia, musiikin kokemisen funktioita.

Koko 1800-luvun ja 1900-luvun alun estetiikassa korostettiin musiikin kokemuksen liittyvän itse teokseen tai sen autenttiseen esittämiseen. Postmodernin ajan esteettinen musiikin kokemus liittyy kuulijaan itseensä; kuulija ”käyttää” musiikkia oman nautintonsa välineenä ja keinona saada sisältöä elämään. Tämä suuntaus ei unohda myöskään vanhan tradition määritelmää, joten teoksen ja esittämisen laatua ei pois suljeta esteettisestä kokemuksesta.

Taiteenfilosofi Walter Benjamin toi esille auran käsitteen, joka tarkoittaa taideteoksen (siis myös musiikkiesityksen) ”tässä ja nyt”-elementtiä. Musiikkiteoksessa aura liittyy tapaan, jolla sävellys todentuu soivaksi kokonaisuudeksi tulkitsijan luoman autenttisen ja ainutkertaisen esityksen kautta. Carl Dahlhausin mukaan musiikkiteokseen liittyy dilektisuus: teos on artefakti, jonka kokeminen tapahtuu aina nykyhetkessä, mutta toisaalta ymmärtämiseen

liittyy teoksen historiallisen etäisyyden hahmottaminen. Sama kontemplaatio (auraattisuus) koskee tilaan eli konserttisaliin liittyvää historiallista konstruktiota. Musiikkiteoksen esittäminen konserttisalissa aktualisoi musiikin kokemusta tukevat normit: hiljaisuus, vähäeleisyys, esiintyjän ja yleisön erottuminen toisistaan.

Gianni Vattimo hahmottaa teoksessaan ”Läpinäkyvä yhteiskunta” tämänhetkisen uuden teknologian kautta tulleen esteettisen suhtautumisen musiikkiin. Hänen mukaansa postmodernissa yhteiskunnassa ei etsitä originaalia, kokonaista teosta, vaan taidekokemuksen idea on sen kyky tuottaa jokaiselle kokijalle omanlaisensa taidekokemus, saada taide ”puhumaan eri murteita”. Hän siis painottaa yksilön kokemusta, hänen omaa elämystään.

Esteettinen pragmatismi, jonka suuntaajana tunnetaan Richard Shusterman, kuvaa esteettistä kokemusta projektina, jossa keskeisintä on kokevan yksilön oma aktiivisuus, esteettinen ”tekeminen”. ”Esteettiset näkökohdat ovat, tai niiden pitäisi olla, oleellisia ja lopulta ehkä tärkeimpiä päättäessämme, kuinka haluamme elää ja muokata elämäämme ja kuinka määritämme, mitä hyvä elämä on” (Shusterman 1997).

4.3 Musiikin emootiot

Musiikki ei ole pelkästään nuotteja paperilla. Se on äänellisiä rakenteita ja kulkuja. Tästä muodostuu se, mitä joku konkreettinen henkilö emootioineen päivineen esittää tai kuulee sitä. Ei ole olemassa musiikkia ilman kokemusta ja tässä kokemuksessa emootiot ovat mukana. Musiikin kokemuksella on vahvempi kokemus kuin taulujen katsomisella. Musiikin yhteydessä koettu suru (tai muu emootio) ei ole sama asia kuin oikean elämän yhteydessä koettu suru. Musiikin terapeuttinen vaikutus perustuu tähän; emootioiden todellinen aiheuttaja ei ole läsnä. (Määttänen, 2005, 240 - 243)

4.4 Taiteen merkityksestä

Merkitykset, joiden avulla kokemukset yleensä ja taideteokset tulkitaan ja ymmärretään, ovat maanpäällisiä kulttuuria käytäntöjä. Nämä käytännöt voivat vaihdella kontekstin mukaan eri aikoina, eri puolilla maailmaa sekä erilaisissa alaja osakulttuureissa. Tästä seuraa se, että korkeakulttuuriin liitetyt merkitykset ja arvot yhdistyvät näitä taiteita harjoittavien, harrastavien ja suosivien ihmisten tapoihin, perinteisiin ja muihin arvostuksiin. (Määttänen 2005, 233 – 248).

Taiteen merkitystä voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Antiikin aikana kauneuden katsottiin olevan objektiivista, jonkin esineen tai asian ominaisuus, joka voidaan havaita. 1600-luvulta lähtien mukaan on otettu subjektiivinen näkökohta. Taidemaailma ja taiteen institutionaalisuus tuli mukaan 1970-luvulla Arthur Danton mukana. Taiteen käsitettä on sittemmin postmodernina aikana jouduttu ja joudutaan yhä edelleen määrittelemään uudelleen (miten taiteessa määritellään esim. performanssitaide tai videotaide).

Onko taideteosta arvoitettava sen itsensä takia? Miten tässä tulee mukaan tekijä ja se missä taideteos on esillä? Eli onko sellaisella taiteella suurempi arvo, jota esitellään gallerioissa ja museoissa kuin taiteella, jota ei esitellä perinteisillä areenoilla.

4.5 Taide esteettisenä kokemuksena

Esteettisen arvostelman objektiivisissa voi jakaa kahteen osaan; normiin perustuvaan arvoarvostelmaan ja kohteen rakennetta koskeviin väitteisiin. Sen vastakohtana on subjektivismi eli makunsa kullakin.

Esteettinen arvostelma ”Tämä (x) on kaunis” on mahdollista ymmärtää eri tavoin. Subjektivistinen tapa ymmärtää tekee esteettisestä arvostelmasta relatiivisen henkilöön tai ryhmään (Kant). Toisaalta on mahdollista pyrkiä ymmärtämään tämä faktuaaliselta pohjalta, tiettyjen objektiivisten ominaisuuksien

kombinaationa (Niiniluoto 1994, 201-206). Kannaltamme ei ole olennaista määritelmä tai luonnehdinta, vaan keskusteleavuus. Esteettisyys makuasiana on avoin keskustelulle. Tämä on pedagogisesti hyvä tilaisuus ja tämä on Kaarisillassa otettu pedagogiseksi ja pedagogisen kehittämisen ohjenuoraksi.

5 KULTTUURIALAN KOULUTUS KAARISILLASSA

5.1 Toiminnan taustaa

Vuodesta 1986 lähtien toimineen yhdistyksen toiminta sai alkunsa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden omasta ja heidän vanhempiansa aloitteesta. He kokivat että sen aikainen tarjonta päivätoiminnan alueella ei vastannut henkilöiden omia odotuksia ja toiveita. Toiminnan alkuvaiheessa yhdistys on pyytänyt taiteellisesti painottuneen päivätoiminnan järjestämisestä lausuntoja mm. Taideteolliselta korkeakoululta. Antero Salminen ja Meri-Helga Mantere kirjoittavat 5.11.1986 antamassaan lausunnossa seuraavaa: ”Suunnitelma kertoo myönteisten ja kannatettavien tavoitteiden konkretisoinnista vammaisten nuorten elämisen laadun parantamiseksi” (Kaarisilta ry, 1987). Kaarisillan perusajatuksena on erityistä tukea tarvitsevan henkilön ihmisyyden, eettisten ja moraalisten arvojen kunnioittaminen. (Kaarisilta ry, 1987) Korkeakulttuurin kokemiseen ja tuottamiseen luodaan mahdollisuudet järjestämällä taide- ja kulttuuriaineiden opetusta sekä taidetapahtumia. Voidaankin sanoa, että Kaarisillan toiminta perustuu humanistiseen ajatteluun, jonka keskeisin tunnusmerkki on ihmisen kunnioittaminen ja nimenomaan sivistyneen ihmisen (von Wright 2007, 16 - 17). Yksilön persoonallista kasvua tuetaan esteettisten elämysten kautta ja esteettinen ja eettinen perusta mahdollistaa kokonaispersoonallisuuden kasvun. Kaarisillassa korkea-asteinen kulttuuri on olennainen osa toimintaa.

Toimintaympäristön viihtyvyyteen ja kauneuteen sekä harmoniaan kiinnitetään erityistä huomiota. Kartanomiljöö jo sinällään luo oman erityisen ilmapiirin. Rakennusten akustiikka erityisesti musiikinopetustiloissa on suunniteltu ja tehty musiikin esittämisen kannalta optimaaliseksi. Ulko- ja sisätilat ovat väreiltään vaaleita ja vaaleansinisiä, koska näillä väreillä on rauhoittava vaikutus. Valaistuksella tehdään tiloista muunneltavia ja moni-ilmeisiä unohtamatta hyvää yleisvalaistusta. Keskeisellä sijalla toiminnassa ovat taidekasvatus (kuvataide, musiikki, kirjallisuus, näytelmätoiminta, taidekäsityöt, tekstiilityö ja keramiikka) ja liikunta, jonka tärkeimpiä osa-alueita ovat uinti, voimistelu, musiikkiliikunta,

tanssi ja luontoliikunta: retkeily, hiihto sekä ratsastus. Opetus tapahtuu pääasiassa ryhmissä, joissa jokaisen nuoren persoonalliset lahjakkuudet, mieltymykset ja rajoitteet otetaan huomioon, kuitenkin siten, että kiinnitetään huomio ennakkoluulottomasti enemmän mahdollisuuksiin kuin rajoitteisiin eli nuorille tarjotaan samankaltaista opetusta taiteen ja muun toiminnan alueilla kuin vastaavan ikäisille ei-vammaisille nuorille. (Koskinen, 2008).

Kaarisilta on toiminut taide- ja musiikkitoiminnassa erityistä tukea tarvitseville edelläkävijänä jo 20 vuoden ajan. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on jokin vamma tai sairaus, joka heikentää hänen kykyään selviytyä itsenäisesti. Hänellä voi olla esim. Downin syndrooma, CP-vamma, autismi tai eriasteinen älyllinen kehitysvammaisuus (ICD-diagnoosiluokitus) tai hän on vammautunut esim. liikenneonnettomuudessa. Tämä ei estä heitä toimimasta yhteiskunnassa esim. koulutuksen ja työelämän suhteen. Nykysuuntaus on, että erityislapsset integroidaan tavallisiin luokkiin. Tämä edistää heidän mahdollisuuksiaan peruskoulun käymiseen ja tukee heidän itsenäistymistään.

Tärkeä merkitys erityislasten integroimisessa on myös suvaitsevaisuuden lisäämisellä. Erityistä tukea tarvitseva voi aluksi olla ryhmästä syrjässä, mutta hyvällä ohjauksella ja samanarvoisella kohtelulla lapset hyvin nopeasti hyväksyvät erilaisen lapsen joukkoonsa. Mitä nuorempana integraatio tapahtuu, sitä nopeampaa hyväksyminen on. (Grönstrand 2008, 22). Ongelma on siinä, että tähän integraatioon tarvitaan paljon voimavaroja esim. luokka- tai henkilökohtaisia avustajia ja erityisopettajia. (Ikonen 1999, 54 - 59)

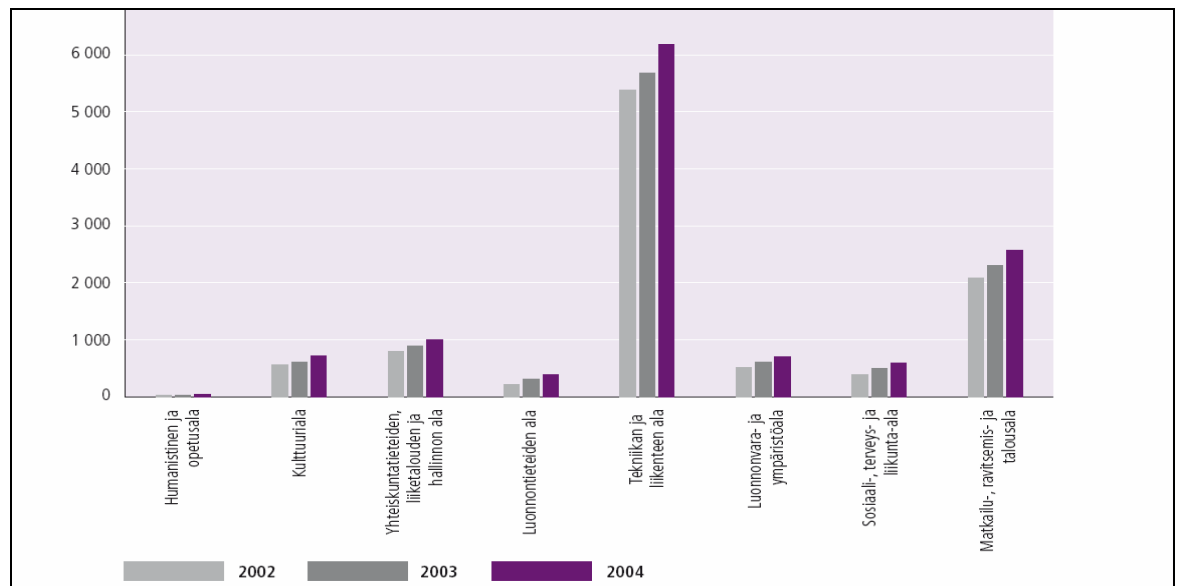
Peruskoulutuksen jälkeen tilanne on vaikea. Tarjolla on muutamia ammatillisia (erityis)oppilaitoksia, jotka tarjoavat ammatillista koulutusta. Eniten tarjontaa on joko ammatilliseen koulutukseen tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa, jonka kesto on 20 - 40 ov (yksi lukukausi tai yksi lukuvuosi). Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa erityisopiskelijoista oli valmentavassa koulutuksessa Opetushallituksen kevään 2003 tilastoinnin mukaan noin 34 % eli 1158 opiskelijaa ja tavallisissa ammatillisissa oppilaitoksissa valmentavassa opiskeli 7 % eli 600 opiskelijaa (Päivänsalo ja Miettinen 2004, 5).

Ammatillisessa koulutuksessa koulutuspaikkoja on eniten ns. perinteisillä aloilla esim. siivooja, puutarhatyöntekijä, kiinteistönhoitaja (taulukko 2, sivulla 6).

5.2 Kulttuurialan koulutus

Kaarisillassa on voinut opiskella vuodesta 2003 lähtien ammatillisia opintoja kuvataide- ja musiikkialalla erityisopetuksena erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Opetusministeriö antoi koulutuksen järjestämisluvan Päijät-Hämeen koulutuskonsernille kulttuurialan koulutuksen järjestämisestä erityisenä koulutustehtävänä yhteistyössä Kaarisilta ry:n kanssa (Opetusministeriö, 2003). Opetus tapahtuu Kaarisilta ry:n tiloissa Nastolan Villähteellä ja opinnot kestävät 3 vuotta (120 ov). Opiskelu on jaksomuotoista, jolloin lukuvuodessa on viisi jaksoa. Oppitunnit sijoittuvat klo 9 - 15.30 välille. Koulutuksesta valmistuneiden ammattinimikkeet ovat kuva-artsaani ja muusikko. Vuorosyksyin aloittaa opinnot 16 valmentavan opiskelijaa tai 8 musiikin ja 8 kuvallisen ilmaisun opiskelijaa. Syksyllä 2007 aloittaneista 16 opiskelijasta 8 opiskelijaa tuli eri puolelta Suomea. Kaukaisimmat näistä opiskelijoista tulivat Kemijärveltä ja Laihialta.

Ammatillinen erityisopetus on Suomessa perinteisesti painottunut tekniikan, liikenteen, matkailun, ravitsemuksen ja talouden alalle (kuvio 1). Nämä alat tarjoavatkin hyvän ammattikoulutuksellisen perustan erityisoppilaille. Tasa-arvoisuusperiaatteen mukaan myös erityistä tukea tarvitsevilla täytyy olla samat mahdollisuudet opiskella myös aloilla, joita ei pidetä perinteisinä aloina. Kaarisillassa jo vuosien varrella tehty taide- ja musiikkitoiminta tarjosi hyvät lähtökohdat kulttuurialan ammattikoulutuksen aloittamiseen.

KUVIO 1 Ammatillisen peruskoulutuksen (toinen aste) erityisopetuksen opiskelijamäärä vuosina 2002 – 2004 Lähde: Opetushallitus

Kaarisillassa on tehty koko ajan erilaista kehitystyötä ja toimintamallia on hiottu ja testattu eri puolilla maailmaa. Malli on herättänyt positiivista kiinnostusta esim. Japanissa ja Virossa. Vuosien mittaan yhteistyö on tuonut monia mielenkiintoisia esiintymismatkoja sekä kuorolle että Aurinkolaulu-näytelmälle. Monia taidenäyttelyitä on järjestetty kotimaan lisäksi esim. Saksassa, Belgiassa ja Puolassa. Kuoro on konsertoinut lukuisien kotimaisten konserttien lisäksi Pariisissa, Ranskassa ja Italiassa sekä useita kertoja Japanissa. Toiminnan kehittämiseen on saatu varoja Opetusministeriöltä liikunnan kehittämiseen sekä Euroopan Sosiaalirahastolta koulutuksen ja työllistymisen kehittämiseen. Raha-automaattiyhdistys tukee leiri- ja laulu- ja näytelmätoimintaa sekä on ollut merkittävänä avustajana toimitilainvestoinneissa. Henkilökunnan yhteisessä koulutuksessa on esim. käyty arvokeskustelua ja henkilökunnan omaa ammattitaitoa kehitetään ja ylläpidetään yksilöllisesti (esim. taideterapiaopintoja). Osa henkilökunnasta pitää omaa ammattitaitoaan yllä tekemällä opetustyön ohella omaa taiteellista työtään.

5.3 Opetussuunnitelmat

Kaarisillan opetussuunnitelmien pohjana on ollut Kaarisillassa vuosina 2000 – 2003 Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamalla hankkeella, Ersta-projektilla, tehty toimintamalli erityispedagogisesta taidekasvatuksesta. Taideteollisen korkeakoulun pro gradu työssään ”Yksilösuorituksia” Annika Meder ja Maija Nieminen muokkasivat Opetushallituksen yleisestä kuvallisen ilmaisun opetussuunnitelman pohjalta Kaarisillan oman yksilöä kunnioittavan pedagogiikan sekä yleisen erityispedagogiikan pohjalta toimintamallin, jonka pohjalta kuvataiteen opetussuunnitelmatyö lähti käyntiin.

Ammattitutkinto koostuu 120 ov:sta, joka sisältää 90 ov ammatillisia aineita. Kuvallisen ilmaisun perustutkinnossa ne sisältävät esteettisen osaamisen opintoja, visuaalisen osaamisen opintoja, kuva- ja mediataiteen opintoja, maalausta, erilaisia graafisia menetelmiä sekä kädentaitoja (käsityö ja keramiikka). Musiikkialan perustutkinnossa ammatilliset opinnot koostuvat musiikin historiasta, instrumenttitaidoista, kuorolaulusta ja muusikon työympäristöön tutustumisesta. Molempiin koulutusohjelmiin sisältyy 20 ov yhteisiä opintoja (äidinkieltä, ruotsia, englantia, matematiikkaa sekä fysiikkaa ja kemiaa) ja 10 ov vapaasti valittavia opintoja (musiikkia, keramiikkaa, käsitöitä, ratsastusta). Yhteisten opintojen sisällöt on muokattu omaa ammattialaa lähellä olevaksi ja pyritään integroimaan alan aineopintoihin. Esimerkiksi kuvallisen ilmaisun opinnoissa matematiikan opinnoissa keskitytään maalaukseen suuntautuvan opiskelijan kohdalla värien, maalausnesteiden ja pohjusteiden sekoittamista oikeissa suhteissa (tilavuuksien opettelua), pohjamateriaalien erilaisiin kokoihin tutustumista sekä omien välineiden ja käyttämien materiaalien hintavertailua (yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskujen harjoittelua). (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

Koulutuksella pyritään tukemaan oppilaan kykyjen ja lahjojen kehittymistä ja realisointia. Tämä voi tapahtua vain yksilön kunnioittamisen hengessä. Tämä on eräs piirre edellä mainituista humanistisista perusteista (von Wright 2007). Taide

ja kulttuuri kuuluu kaikille. Kaarisillan opetuksen periaatteena on että erityistä tukea tarvitsevatkin henkilöt voivat kehittyä taiteilijoina.

Opintojaksojen tavoitteet on asetettu korkeiksi, eikä sisältöjä kavennettu tai yksinkertaistettu. Opetuksen järjestämistä koskevilla ratkaisuilla pyritään siihen, että mahdollisimman moni saavuttaisi asetetut tavoitteet ja tutustuisi sisältöihin mahdollisimman laajasti. Opintojen arvioinnissa painotetaan oman ilmaisun ja kuvakielen vahvuutta. Tämä tehdään rakentamalla opetus oppilaan mahdollisuuksiin luottaen, ei rajoitteisiin, kuten vammaan tai sairauteen ja sen mukanaan tuomiin vaikeuksiin tuijottaen. (Meder ja Nieminen 2004, 68)

Pakollisten ja valinnaisten yhteisten opintojen opiskelu toteutetaan käytännössä integroidusti, niin paljon kuin se on mahdollista. Esimerkiksi kielten opinnot pyritään yhdistämään suuntautumisvaihtoehdon opintoihin. Lisäksi opettajia tuetaan ja kannustetaan yhteistyöhön. Kaarisillassa halutaan tukea oppiaineiden välistä integraatiota. Toisiaan tukevat ammattiopinnot on jo opetussuunnitelmassa koottu laajemmiksi kokonaisuuksiksi, esimerkiksi 5 ov graafisen työpajan opintokokonaisuus koostuu puupiirroksesta, serigrafiasta, metalligrafiikasta ja kokeilevasta grafiikasta. (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

5.4 Arviointi

Erityisopiskelijan arvioinnissa noudatetaan samoja periaatteita kuin muiden opiskelijoiden. Tavoitteena on, että kaikki erityisopiskelijat saavat tutkintotodistuksen ja siirtyvät ammatillisen koulutuksen kautta työelämään. Opiskelijan oppimäärää voidaan yksilöllistää, jolloin arvioinnissa käytetään mukautettuja arviointikriteerejä. Oppimäärän yksilöllistämisestä tehdään merkintä opiskelijan HOJKSiin (henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, liite 1), ja sen mahdollisia muutoksia seurataan ja korjataan koko opintojen ajan. Mukautetusta arvioinnista tehdään merkintä tutkintotodistukseen, johon on merkitty *-merkillä osittain tai kokonaan mukautetun arvioinnin mukaan

suoritetut opinnot. Jos opiskelija ei suorita kaikkia tutkintoon vaadittavia opintoja, voidaan hänelle antaa todistus suoritetuista opinnoista. Tällöin todistuksen liitteeksi annetaan kirjallinen selvitys siitä, mitä opiskelija parhaiten osaa. Ennen näyttöihin osallistumista on opiskelijan HOJKSiin tehtävä merkintä, arvioidaanko opiskelijan näyttö mukautetuin vai ei-mukautetuin arviointikriteerein. (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijan oppimista ja työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti (L630/98, 25§) Arviointi toteutetaan jatkuvina, vuorovaikutteisina ja ohjaavina keskusteluin, joissa arvioidaan opiskelijan edistymistä ja oppimistavoitteiden saavuttamista. (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

Yksilöllisyys ja yksilön henkilökohtainen kehitys ovat tärkeitä humanistisia periaatteita (von Wright 2007, 16). Tämä tulee esiin opiskelijoiden mahdollisuutena osoittaa osaamisensa omin tavoin. Niin opiskelijat pystyvät opiskeluissaan osoittamaan osaamisensa eri tavoin. Tällöin yksilöllinen oppiminen on massaopiskelua paljon hitaampaa, mutta samalla olennaisesti kullekin yksilölle tehokkaampaa ja syvempää ja näin opiskelun perimmäistä tavoitetta lähempänä eli tehokkaampaa (Himanka 2006, 20 - 25). Kaarisillan humanistisen ihmiskäsityksen mukaisesti opetus on opiskelija- eli yksilölähtöistä.

Arvioinnin tehtävänä on opiskelijan ohjauksen lisäksi tuottaa tietoa opiskelijoiden osaamisesta opettajille, työnantajille ja jatko-opintoihin (esim. muihin kulttuurialan oppilaitoksiin) pyrkimistä varten. Arviointi on osa oppilaan ohjausta ja arviointia tapahtuu opetustilanteissa jatkuvasti. Tämä antaa sekä oppilaalle itselleen tärkeää tietoa omasta kehityksestä, omista vahvuuksista että on ohjaavana elementtinä mietittäessä mahdollisia jatko-opintoja tai kehittämisalueita. (Musiikin ja kuvallisen ilmaisun opetussuunnitelmat, Kaarisilta ja Koulutuskeskus Salpaus)

Arviointimenetelmät tulee valita sen mukaan, miten ne mittaavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja tukevat opiskelijan oppimista. Arvioinnin tulee tukea

opiskelijan myönteisen minäkuvan kehittymistä ja vahvistamista sekä kasvua ammatti-ihmisenä. Arvioinnin on perustuttava opiskelijan omaan itsearviointiin sekä opiskelijan, opettajien ja työssäoppimisen ajalla työpaikkakouluttajien kanssa käytyyn arviointikeskusteluun. (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

Opiskelijan tiedot ja taidot sekä niiden kehittyminen on arvioitava riittävän usein koulutuksen aikana. Näin tuetaan oppimista sekä parannetaan ja syvennetään oppimista. Kun opiskelijan edistymistä seurataan niin henkilökohtaisia tavoitteita ja tukitoimia muutetaan tarpeen mukaan. Koulutuksen päättyessä ne tulee näkyä henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS, liite1). (Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, 2007)

5.5 Opetus

Opetus on laajempi tehtävä kuin pelkkä tiedon jakamisen tehtävä. Opettajaa ei identifioida vain tietojen jakajaksi, vaan myös kanssakulkijaksi ja mahdollisuuksien avaajaksi. Opettajan ja ohjaajan tehtävänä on tiedollisen puolen ohella esittää erilaisia mahdollisuuksia ja tilaisuuksia – mitä ja miten tehdä ja toimia (Harmaakorpi & Melkas 2008) . Molemminpuolinen luottamus ja kunnioitus on syvällisen oppimisen edellytys.

Tämä luottamus ja kunnioitus on erityisen tärkeä nimenomaan erityiskoulutuksessa. Henkilökohtaiset fyysiset ja psyykkiset esteet luovat toiminnalle suuria haasteita, esim. opiskelijalta voi puuttua kolmiulotteisuuden hahmottamiskyky. Tämä edellyttää opettajalta luovaa ratkaisukykyä ja ajattelua, tarvittaessa kaikkia aisteja täytyy ottaa mukaan opetustilanteissa (Meder ja Nieminen 2004, 62).

Henkilön psyykkisten esteiden tunteminen helpottaa yhdessä toimimista. Mikäli henkilö ei esim. siedä suoraa ohjausta, täytyy löytää epäsuoria keinoja toimia ko. tilanteessa. Hyvä keskinäinen ”henkilökemia” ja hyväksyntä edesauttavat yhteisten toimintamallien syntymistä. Joonas Kokkosen (1992, 238) mukaan

(musiikki)pedagogin on varottava epäaitoutta ja teennäisyyttä, koska opiskelija vaistoaan herkästi epäaitouden toisen olemuksessa.

Opetus voidaan myös kuvata opettajan ja opiskelijan välisenä dialogina. Tällainen mestari-kisälli –asetelma ilmentää olosuhteita, joissa opettaja (”mestari”) määrittää toiminnan rajat, jonka sisällä käydään dialogia opettaja (mestarin) ja oppilaan (kisällin) kesken (Rautkorpi 2007, 127 - 129). On tärkeää ettei opettaja asetu opiskelijan yläpuolelle, vaan kunnioittaa ja kohtelee häntä tasavertaisesti. Opettajan tulisi kohdata oppilaansa syvemmillä tasolla. Kaiken lähtökohdaksi on opiskelijan tutustuminen. Jokaisen persoonallisuudelle annetaan tilaa niin opetustilanteissa kuin ilmaisussakin. Inkeri Savan (1998, 103 - 121) mukaan ”taiteen dialogi on matkan tekemistä yhdessä toisen kanssa, suostumista toisen johdattamiseen ja johdetuksi tulemiseen”.

Opetusmateriaalin suhteen ei tingitä, vaan käytetään esim. samoja laadukkaita värejä kuin ammattitaiteilijatkin käyttävät.

Taideopetus opettajan näkökulmasta

Kuvataiteen opettaja/grafikko Outi Kirves, joka on toiminut Kaarisillassa opettajana jo 18 vuotta, kuvaili omia kokemuksiaan opettamisesta Esteittä –seminaarissa 2003 seuraavasti:

Hyvin motivoituneen ryhmän kohtasinkin aloittaessani työskentelyn. Voi vain kuvitella kuinka tärkeää uuden ilmaisukanavan löytäminen on esim. ihmiselle, joka puhekyvyn vaivallisuuden takia ei pysty kunnolla ilmaisemaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Niinikään eräs näkövammaisen nainen innostui maalaamaan. Hän maalasi kasvot lähes paperissa kiinni ja teki kauniita töitä. Nyt hän on jo jättänyt Kaarisillan mutta tiedän hänet edelleen aktiiviseksi taiteenharrastajaksi. Kuvataiteesta on tullut osa hänen elämäänsä.

Taide on mielestäni pohjimmiltaan dialogia itseen. Se voi olla kuin joku unenomainen tai yliaistillinen tila, jossa mitkään realiteetit eivät pidättele meitä.

Valmiit teokset ovat vain pelkkiä lastuja prosessista, joka on se olennaisin. Nimenomaan tämä henkinen prosessi on niin mielenkiintoinen ja palkitseva, että taiteelle voi hyvinkin pyhittää koko elämänsä. Silloin kun tämä prosessi välittyy teoksesta, teos

koskettaa meitä, koska se koskettaa sitä inhimillistä ydintä, joka on meille yhteinen.

Taide on syvältä omasta itsestä kumpuavaa. Se näkyy aihe maailmassa ja myös kuvanrakenteessa. Ns. tavallinen taiteilija voi valita tyylisuuntansa ja halutessaan vaihtaa sitä. Luonnonlyyrikko voi siirtyä vaikkapa konkretismiin. Kehitysvammainen ei toimi näin. Yksilöllistä ilmaisua on kunnioitettava ja etsittävä vain keinoja kuinka se pääsisi parhaiten oikeuksiinsa. Niin ikään vammaisryhmän ohjaaminen on täysin eri asia kuin lasten ohjaaminen. Kehitysvammainen ei ole lapsi. Kehitysvammaisten taide on aivan muuta kuin lasten taide näennäisestä lapsenomaisuudesta huolimatta, joka voi ilmetä esim. teoksen muodossa. Teoksen sisältöä tarkasteltaessa huomaa, että se koostuu aikuisiän kokemuksista, ajatuksista ja tunteista. Ohjaamisen on tapahduttava tasavertaisessa vuorovaikutuksessa.

Edellä olevasta kuvauksessakin käy ilmi, että dialogia täytyy käydä paitsi opettajan kanssa, myös dialogi itsensä kanssa on tärkeää. Erityistä tukea tarvitsevilla henkilöillä tämä ilmenee vahvemmin omien töiden kautta kuin sanallisesti analysoimalla. Motivaation merkitys on hyvin tärkeä, positiivisen kokemuksen ja onnistumisen kautta oma motivaatio kasvaa. Tärkeä huomio on myös erityistä tukea tarvitsevan henkilön ohjaaminen aikuisena tai nuorena henkilönä, töissä ilmenevät erilaiset henkilölle itselle tärkeät tunteet ja kokemukset. Kuten edellä olevassa lainauksessa kuvataan, kuinka näkövammaisen nainen löysi maalaamisen omien tunteiden ilmaisujen tulkiksi, näkövammaa ei nähty esteenä tämän naisen maalaamiseen, vaan hänen kanssaan löydettiin tämä oma, yksilöllinen ilmaisutapa.

Musiikin opetus opettajan näkökulmasta

Kaarisillan pitkäaikainen musiikkiohjaaja, musiikkiterapeutti Maarit Rihu näkee musiikin opetuksen merkityksen seuraavasti:

Eri ryhmien väliset painopisteet vaihtelevat ja tavoitteet ovat oppilaslähtöisiä oppilaiden omien kykyjen, valmiuksien ja mahdollisuuksien mukaisesti. Positiivisten kokemusten ohella on tärkeää motivoida ja aktivoida omaan musisointiin, harrastamaan ja tuottamaan musiikkia itse.

On tärkeää ottaa yksilölliset erot huomioon ja tukea ja auttaa taitojen kehittymistä ja näin luoda onnistumisen edellytykset ja lisätä itseluottamusta. Näin jokainen oppilas voi tulla hyväksytyksi omine musiikillisine valmiuksineen.

Musiikki on sanaton kieli, se on tehokas keino ilmaista itseään - sitä mitä sisällä liikkuu. Musiikin tekemiseen ja siitä nauttimiseen ei välttämättä sanoja tarvita. Tarvitaan luottamusta ja eläytyvää vuorovaikutusta!

Oppilaslähtöisyys tarkoittaa kukin oppilaan omien henkilökohtaisten ominaisuuksien ja kiinnostuksen kohteiden tunnistamista ja huomioimista opetuksessa. Motivointi ja aktivointi auttavat tuottamaan omaa musiikillista ilmaisua oli se sitten laulu, soitto tai viheltäminen. Opettaja toimii auttajana, jolla on esim. musiikissa oma vahva osaaminen, jota hyödyntäen hän auttaa henkilöä löytämään omat vahvuutensa. Monelle erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle sanallinen (sekä kirjallinen ja/tai suullinen) ilmaisu on hankalaa ja jopa mahdotonta. Musiikin/taiteen kielessä sanoja ei välttämättä tarvita ja taiteen laajalta kentältä löytyy keinoja ilmaisuun ja eläytymiseen.

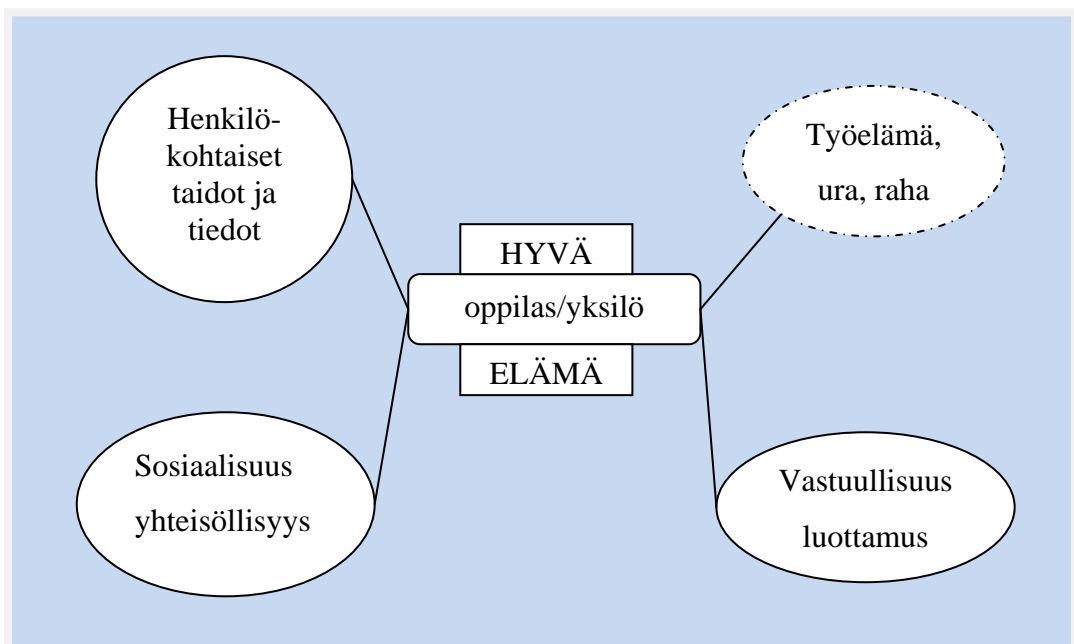
5.6 Asiantuntijuus Kaarisillan opiskelijoilla

Kaarisillan koulutus ei tähtää huippuasiantuntijuuteen, eikä varsinaisesti myöskään ns. tavanomaisen työelämän edellyttämän asiantuntijuuden tuottamiseen. Siten myöskin koulutuksen tuottamat kvalifikaatiot poikkeavat tavanomaisen koulutuksen kvalifikaatioista. Kuitenkin on tärkeää Kaarisillan koulutusta määrittäessä, että tämä yleinen asiantuntijuuden kvalifikaation keskustelu tulee huomioiduksi, mutta tämän paikallinen soveltaminen on haasteellinen tehtävä. Tulee luoda malli, jolla Kaarisillan koulutuksessa pyritään asiantuntijuuteen, joka harjaannuttaa opiskelijan itsenäiseen, luovaan toimintaan erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Tällöin asiantuntijuus on strategista tai meta-asiantuntijuutta (Heiskanen 2005, 57 - 58, Hakkarainen, Lonka ja Lipponen, 1999, 165, 199 - 206).

Jos lähdemme tarkastelemaan erityistä tukea tarvitsevan henkilön asiantuntijuutta musiikin ja kuvataiteen alalla, voidaan todeta kuten taidepedagogiikan professori Inkeri Sava (2007), että luovuus ja sen määrittäminen nousevat aina uudestaan esille. Luovuus ilmenee taiteellisessa työskentelyssä rohkeana ja aitona itsenä toteuttamisena. Luovan toiminnan tuloksena syntyy onnistumisen hetkiä, johon liittyy vahvasti vapauden ja onnellisuuden tunteita.

Luomisen työ on vuorovaikutusta minän ja maailman välillä. (Sava 2007, 47 - 48)
 Esim. konserteissa esittäjien eläytyminen esitykseen tuo siihen oman vahvan elementin, jota on vaikea kuvata sanallisesti ilman omaa kokemusta tilanteesta. Useasti konserteissa mukana olleena olen saanut todeta, että laulajien sitoutuminen täysillä esiintymiseen tuo siihen oman, jopa liikuttavan osan. Samoin heidän eläytymisensä toisten esitysten kuunteluun on erityisen syvää.

Luovuustutkimuksessa luovuutta ei nähdä vain poikkeusyksilöiden ominaisuutena, vaan myös tavallisen henkilön arkityössä ilmenevänä oivaltavuutena. Tällainen arkinen luovuus on mahdollista nähdä elämää rikastuttavana tekijänä. Tällainen ei ole sidottu yksilön erityisominaisuuksiin, vaan arkiseen oivallukseen. (Uusikylä 2008, 39) Näin ollen luovuus on mahdollista nähdä rikastuttavana ja hedelmällisenä tekijänä Kaarisillan koulutuksen perusteissa.

Kuvio 2 Oppilaan/yksilön oppimisympäristö

Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat Kaarisillassa eivät useimmiten pysty analysoimaan omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan tai eivät pysty heijastamaan omaa narratiivista kokemusta omiin toimintoihin ainakaan sanallisesti. Oman ammattitaidon kuvaaminen on mahdotonta sanallisesti, mutta oma itseilmaisu kuvallisesti (piirtämällä, maalaamalla, veistämällä, laulamalla) lähtee jokaisesta henkilöstä itsestään: hänen omasta taustasta ja persoonasta sekä kuvaa omaa ”keskustelua” maailman kanssa. Tätä omaa ilmaisua harjoitellaan hyvin pitkälle käytännöllisen harjoittelun kautta integroiden siihen myös ilmaistavissa olevaa tietoa (esim. värioppi). Kaikesta tästä ”puutteellisuudesta” huolimatta, erityistä tukea tarvitsevat henkilöt saavuttavat opintojensa aikana omien voimavarojen ja vahvuuksien mukaisen täysammattitaidon, jota ei pidä pitää vähempiarvoisena, vaikka se ei täytäkään klassisia asiantuntijuuden kriteereitä. Kaarisillan humanistisen ihmiskäsityksen mukaan päämääränä on yksilön kasvu ajattelussa ja toiminnassa, yhteisöllisyyden ja vastuullisuuden kautta, ei ammattitaito sinänsä (kuva 2). Tärkeitä tähän päämäärän pääsyn edellytyksiä ovat laajakatseisuus, objektiivisuus ja oikeamielisyys (von Wright, 2007, 17.).

5.7 Kehittämistoiminta Kaarisillassa

Kehittämistoiminta on ollut tärkeä osa koko toiminnan ajan. Työskentelytapoja ja -malleja on vuosien mittana pyritty laajentamaan poikkitaiteellisesti.

Musiikki on ollut erittäin tärkeässä osassa alusta lähtien Kaarisillassa. Musiikissa painotetaan klassista musiikkia ja laulamista. Oman ilmaisun etsiminen myös näyttelemällä on ollut mukana vuosien varrella. Aluksi lähdettiin liikkeelle pienimuotoisista näytelmistä, joita esitettiin omissa juhlissa ja lähistöllä olevissa kouluissa. Samoin tutustuttiin kotimaisen ja maailman kirjallisuuden klassikoihin sekä luettiin ja esitettiin runoja. Mittavin projekti on kuitenkin ollut Aurinkolaulu-kirkkomusiikkinäytelmä, jossa mukana on ollut kolmekymmentä näyttelijää ja kuorolaista vaihtelevien kokoonpanoin. Fransiscus Assisilaisen elämästä kertovan näytelmän harjoittelu, valmistelu (esim. puvustus on tehty itse) ja esittäminen on antanut monelle kaarisiltalaiselle unohtumattomia onnistumien kokemuksia. Tätä

esitystä on esitetty kotimaan lisäksi Italiassa ja Ranskassa ja siten on voitu viedä eteenpäin Fransiscus Assisilaisenkin elämään liittyvää sanomaa kaiken elämän kunnioituksesta.

Musiikki on liitetty myös osaksi ratsastus- ja liikuntatoimintaa.

Ratsastusterapiassa musiikin, tässä yhteydessä nimenomaan klassisen musiikin, käyttö nähdään tärkeänä osana sekä hevosen että ratsastajan keskittymiselle.

Musiikki auttaa rentoutumaan ja keskittymään uudessa jännittävässä tilanteessa.

Musiikilla voidaan vaikuttaa rentouttavasti, rauhoittavasti tai aktivoivasti tilanteesta riippuen. Liikunnan avulla saadaan positiivisia onnistumisen kokemuksia sekä lisätään luottamusta omiin taitoihin ja osaamiseen. (Kaarisillan liikuntaprojektin raportti vuodelta 2008)

Kaarisillan toimintamalliin on vuosien varrella käynyt tutustumassa lukuisia eri tahoja ympäri Suomen ja maailman. Toimintamallin pohjalta useissa toimintakeskuksissa eri puolilla Suomea on otettu taiteellinen työskentely osaksi toimintaa. Useat ulkomaiset vierailijat ja harjoittelijat ovat vieneet sanomaa eteenpäin kotimaassaan. Mm. Japanissa ja Virossa on Kaarisillan mallin pohjalta luotu samantyyppisiä toimintakeskuksia.

Ammatillisen kulttuurialan kehittämistoiminta Ersta-projekti, joka johti ammatillisen koulutuksen (musiikki ja kuvataidealan) aloittamiseen vuonna 2003, lähti liikkeelle opetusministeriön ja Euroopan Sosiaalirahaston tuen avulla vuonna 2001. Projektin aikana pystyttiin lisäämään taideaineita ja palkattiin lisää ammattitaiteilijoita ja avustavaa henkilökuntaa. Opetuksessa otettiin käyttöön uusia työtapoja (esim. graafinen suunnittelu ja kuvanveisto). Useita taidenäyttelyitä järjestettiin. Musiikin opetuksessa taidemusiikin osuus lisääntyi ja teorian opetusta lisättiin. Keramiikassa perehdyttiin design-malliston tekemiseen ja kehitettiin uusia opetusmetodeja. Taidekäsityössä suunniteltiin omaa Kaarisillamallistoa.

Projekti oli esillä myös 2003 Taideteollisen korkeakoulun ja Kaarisillan järjestämässä Esteittä-seminaarissa, jossa samalla oli esillä Kaarisillan taiteilijoiden taidenäyttely. Lisäksi projektia esiteltiin Aikuisuus-seminaarissa

syyskuussa 2003 ja opetusministeriön ja Opetushallituksen järjestämässä Silmät auki –kulttuurialan ammatilliselle erityisopetukselle –seminaarissa lokakuussa 2003. Laaja yhteistyöverkosto ja kulttuurialan ammatillisen opetuksen puuttuminen erityisalalta saivat opetusministeriön myöntämään koulutusluvan Päijät-Hämeen koulutuskonsernille yhteistyössä Kaarisilta ry:n kanssa. Tämä lupa mahdollisti musiikin ja kuvataiteen ammatilliselle koulutuksen ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja kuntouttavan koulutuksen aloittamisen syksyllä 2003 Kaarisillassa.

Jatkona Ersta I-projektille saatiin rahoitus Ersta II –projektille, jossa etsittiin toimintamalleja ja työllistymiskeinoja valmistuneille muusikoille ja kuva-artsaneille. Projektin aikana saatiin aikaan useita taidenäyttelyitä sekä koti- että ulkomailla ja muusikkojen kuoro esiintyi erilaisissa tilaisuuksissa.

Ammatillisen koulutuksen aloittaminen aiheutti tiettyä muutosvastarintaa ja vastakkain asettelua, joka ilmeni ammattikoululaisten ja päivätoiminnassa toimivien eriarvoisuuden kokemuksena. Oppilaiden keskuudessa oli epätietoisuutta siitä mitä ammattikoulu tuo tullessaan ja toisaalta ammatillisen koulutuksen arvostus kuului heidän puheistaan. Yksi keväällä 2006 ensimmäisenä valmistuneista muusikkoryhmän muusikoista kokee olevansa yksi työntekijä ja palkkapäivä (joka hänellä on työtoimintakorvaus 9 euroa/työpäivä vähennettynä ruokamaksulla) on suuri odotuksen aihe. Palkan tai palkkion määrä tai sen kasvattaminen ei ole hänen tavoitteensa, vaan oman taiteellisen työskentelyn toteuttaminen on hänelle äärimmäisen tärkeää. Hänen päivänsä koostuvat tällä hetkellä mm. monentyyppisen musiikin lauluharjoittelusta yhdessä seitsemän muun muusikon kanssa ja pyrkimyksenä on laajan ja monipuolisen kuoro-ohjelmiston aikaansaaminen. Kehitettävänä on erilaisten markkinointikanavien ja –tilaisuuksien luominen ja sitä kautta tunnettavuuden ja työtilaisuuksien lisääntyminen.

5.8 Musiikin ja taiteen merkitys erityistä tukea tarvitsevalle

Musiikin merkityksestä erityistä tukea tarvitsevalle voidaan pitää oman psyykkisen prosessoinnin välineenä kuin muillekin. Ehkä jopa vahvempana voitulla emootioiden esille tuominen musiikin keinoin. Musiikin esteettinen puoli näyttäytyy vahvimpana vattimolaisena oman elämyksen kokemuksena.

Voidakseen toimia tasavertaisena taiteilijana ammattikentässä tarvitaan yhdenvertaista koulutusta myös erityistä tukea tarvitseville. Taiteilijan ammatillinen koulutus helpottaa varsinaisen ammattitaidon karttumisen lisäksi monin eri tavoin opiskelun jälkeistä ammatissa toimimista. Opiskelijan koulutuksen kautta saatavaa ammatillista pääomaa (käsitevarasto, kielenkäyttö, ammatillinen ihmissuhdeverkosto, tuottamisen osaaminen ja nimike tai tutkinto) ei voida pois sulkea erityistä tukea tarvitsevilta. (Meder & Nieminen 2004) Tärkeää myös omien esitysten/teosten esittäminen ja esilletuominen.

5.8 Työllistyminen ja tulot

Tällä hetkellä suomalaisessa yhteiskunnassa puhutaan paljon vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymisestä. Heidän työllistyminen nähdään jopa voimavarana tulevana vuosina ennustetun työvoimapulan helpottamiseksi. Elinkeinoelämän keskusliitto on tehnyt yksityisen sektorin työnantajille oppaan, jossa annetaan ohjeita ja neuvoja ko. henkilöiden työllistymisen edistämiseksi mm. kertomalla erilaisista työllistymisen tukitoimista (työkokeilu, palkkatuki jne.). Suurimpana ongelmana työpaikoissa nähdään palkan määrä suhteessa työpanokseen sekä tarvittavien tuki/muutostoimien järjestäminen, joka ainakin pienelle työnantajalle voi olla vaikeaa. Kaarisilta on työllistänyt vajaakuntoisia siivous- ja avustajatehtäviin.

5.8.1 Kulttuurialalla työskentelyn mahdollisuudet

Erytystä tukea tarvitseva tarvitsee vierelleen oman ammattilaisen kanssakulkijan, opastajan tai ohjaajan. Tällainen työskentely voisi tapahtua esim. jo olemassa olevissa työkeskuksissa ja luonteeltaan se voisi olla muutaman kerran viikossa ehkä muutaman tunnin kerrallaan tapahtuvaa työskentelyä. Tämä vaatii sekä kunnan sosiaalitoimen että kulttuuripuolen toimijoilta uudenlaista, innovatiivista otetta toteutukseen. Osalla työkeskuksista on jo toiminnassa mukana taide tai musiikki, mutta koska opiskelijat tulevat ympäri Suomen vaatii työskentelyn järjestymisen myös hyvää paikallistuntemusta (tässä vanhempien apu on erittäin tärkeä) ja sitkeätä etsimistä. Ruotsissa vammaisten taiteilijoiden huonompaan asemaan ammattitaiteilijoihin verrattuna on kiinnitetty huomiota. Siellä yhteistyötä on tehty sosiaalitoimen, teattereiden ja työvoimatoimistojen kanssa. Asennemuutos on saatu aikaan pitkällisen prosessin kautta, mutta tällä hetkellä vammaiset taiteilijat ovat samassa asemassa kuin muutkin. (Tukiviesti 2006,9) Mahdotonta tekeminen ei ole, mutta vaatii ennakkoluulotonta asennetta ja eri tahojen rajoja ylittävää yhteistyötä.

Suomessakin on asiaan kiinnitetty huomiota. Opetusministeriö asetti vuosiksi 2003 – 2005 Vammaiset ja kulttuuri –toimikunnan, jonka tehtävänä oli toimia ministeriön asiantuntijaelimenä vammaisten ihmisten kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Aloitteen tekijänä oli Kulttuuria kaikille –työryhmä, joka toimi vuosina 2001 – 2002. Toimikunnan työskentelyn pohjalta on tehty julkaisu ”Taide tarjolle, kulttuuri kaikille, vammaiset ja kulttuuri –toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi” (Opetusministeriö 2004). Tässä julkaisussa käsiteltiin laajasti kulttuurista saavutettavuutta, taiteen ja kulttuurin kenttään saavutettavuuden kannalta sekä siinä on erilaisia toimenpide-ehdotuksia kulttuurin saavutettavuuden ja vammaisten kulttuuritoiminnan edistämiseksi.

Saavutettavuudella käsiteltiin em. julkaisussa fyysisen, tiedottamisen ja taloudellisen saavutettavuuden sekä tiedollisen, eri aistien avulla tapahtuvan ja sosiaalisen ja kulttuurisen saavutettavuuden kannalta. Hallinnollisina keinoina

vammaisten kulttuuritoimintaan korostettiin eri hallinnon alojen ja sekä julkisten että yksityisten toimijoiden yhteistyötä ja aktiivisuutta sekä lainsäädännöllisiä muutoksia. Kentässä toimijoita ovat mm. sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö, taiteen keskustoimikunta, alueelliset taidetoimikunnat, valtion taidetoimikunnat, Raha-automaattiyhdistys (RAY) sekä kunnalliset kulttuuripalvelut kaikkien yksityisten toimijoiden lisäksi. Vammaisjärjestöjen rooli toimijana on aktiivisuus siinä, että vaaditaan ja valvotaan ehdotettujen toimenpiteiden toteutumista.

5.8.2 Kelan korvaukset

Useimmat erityistä tukea tarvitsevista (kehitysvammaisista) henkilöistä saavat jotakin seuraavista Kelan maksamista korvauksista, jotka on koottu Kelan nettisivuilta.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään 16–64-vuotiaalle henkilölle, joka sairauden, vian tai vamman takia ei kykene tekemään tavallista työtään tai muuta siihen verrattavaa työtä, jota ikä, ammattitaito ja muut seikat huomioon ottaen pidetään hänelle sopivana ja kohtuullisen toimeentulon turvaavana (varsinainen työkyvyttömyyseläke). Alle 20-vuotiaalle ei työkyvyttömyyseläkettä myönnetä, ennen kuin hänen kuntoutumismahdollisuutensa on selvitetty. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta vajaakuntoiselle nuorelle maksetaan nuoren kuntoutusrahaa. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää toistaiseksi tai kuntoutustukena määräajaksi. Pysyvästi sokeaa, liikuntakyvyttömyyttä tai muutoin sairauden vuoksi avutonta henkilöä pidetään aina työkyvyttömänä. Henkilö, joka saa toistaiseksi myönnettyä täysimääräistä työkyvyttömyyseläkettä Kelasta, voi työllistyessään (ansiotulot vähintään 588,66 euroa/kk) jättää tietyin ehdoin eläkkeensä lepäämään menettämättä eläkeoikeuttaan.

Mutta samalla tämä lepääminen voi tarkoittaa, että muutkin etuudet (esim. eläkkeensaajan asumistuki) menetetään ja itse asiassa saadakseensa saman toimeentulon kuin työkyvyttömyyseläkkeellä, työntekijän palkan pitäisi olla vähintäänkin alan minimipalkka.

Hoitotuen (varsinaisen) saannin edellytyksenä on työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi se, että henkilön toimintakyky on sairauden tai vamman takia heikentynyt. Tukea maksetaan kotona asumisen tukemiseksi tarvittavan hoidon ja palvelusten tai erityiskustannusten korvaamiseksi. Varsinainen eläkkeensaajien hoitotuki maksetaan hoidon ja palvelusten tarpeesta ja erityiskustannusten määrästä riippuen porrastettuna. Vuonna 2006 hoitotuki oli 52,55 euroa, korotettu hoitotuki 130,83 euroa ja erityishoitotuki 261,64 euroa/kk. Sokealla ja liikuntakyvyttömällä on aina oikeus vähintään pienimpään tukeen.

Eläkkeensaajien asumistuki riippuu tuloista ja asumiskustannuksista (lailla määrätyt kuntakohtaiset enimmäisrajat).

Opiskelijat voivat myös hakea normaalia opintotukea ja opintotukeen liittyvää asumislisää.

5.8.3 Taiteellinen tulo

Se tulo minkä erityistä tukea tarvitseva voi saada taiteensa myynnistä tuskin riittää kenenkään toimeentuloksi. Hyvin harva taiteilija/muusikko pystyy elättämään itsensä kokonaan omalla taiteellisella työskentelyllä, kuten edellä esitetyistä tutkimuksista kävi ilmi. Lisätulonlähteenä voi olla esim. opetustyö. (Karhunen P & Rensujeff K, 2006). Tukea tarvitseva henkilö tuskin pystyy työskentelemään edellä mainitunkaltaisessa opetustyössä, joten hänen perustoimeentulonsa tulee jo myönnetyn eläkkeen kautta. 588,66 euroa (v 2007) kuukaudessa ei vielä vaikuta työkyvyttömyyseläkkeeseen. Taiteesta saatavalla tulolla tuskin on vaikutusta, koska kun taideteoksen myyntihinnasta vähennetään kaikki teoksen tekemiseen (esim. pohjat ja kehystäminen) ja esilletuomiseen (galleria/provisiomaksut) menneet kulut, varsinainen ”tulo” jää hyvin pieneksi.

Oma kysymys tietenkin on miten taideteoksen hinta määritellään? Teoksen arvo henkisenä muodostuu taiteilijan tunnettavuuden mukaan. Taidemarkkinoiden

tutkijan Pauliina Laitinen-Laihon mukaan seuraavat tekijät vaikuttavat taiteen hinnanmuodostukseen:

- Onko taiteilijan tuotannosta tehty julkaisuja
- Onko teoksen tyyli muodissa
- Ovatko taidekauppiat kiinnostuneita taiteilijasta
- Miltä taiteilijan tuotannon ajanjaksolta teos on
- Kuka teoksia välittää ja markkinoi
- Onko teos taiteilijan tyyllille ominainen, sellainen, mistä taiteilijan helpoimmin tunnetaan
- Herättääkö teos paljon tunteita ja keskustelua
- Iloiset, elämänmyönteiset ja positiiviset aiheet nostattavat hintaa
- Suurikokoiset teokset saattavat laskea hintaa.

5.8.4 Vammaisten työkyky tutkimuksen valossa

Vammaisten työkykyä on tutkittu käyttäen apuna Työterveyslaitoksen työkykyindeksiä (Holm 2007). Vaikeutena on vammaisten henkilöiden heterogeenisyys, sieltä on vaikea löytää yhteisiä selittäviä tekijöitä. Kysely on tehty 25 – 64 –vuotiaalle invalidivähennykseen oikeutetuille henkilöille. Kaarisillassa opiskelevilla on pääsääntöisesti joko perusopinnojen jälkeinen kuntoutustuki tai suoraan työkyvyttömyyseläke. Samoin useimmat opiskelijat ovat kehitysvammaisia, joiden työkykyä ei pystytä mittaamaan normaalein työkykymittarein. Vaikka tulosta ei pysty suoraan vertaamaan Kaarisillan opiskelijoihin siitä löytyy yhteisiä piirteitä; Hyvätkään voimavarat eivät merkitse hyvää työkykyä elleivät työn sisältö, työyhteisö ja työympäristö tue työkykyä.

Työkyvyn käsite on usein sairaussidonnainen ja painottaa ennen kaikkea työntekijän ominaisuuksia. Lainsäädännössä työkyvylle ei löydy virallista määritelmää. Työkyky muodostuu työn, terveydentilan, elämäntyylin sekä biologisen ikääntymisen vuorovaikutuksena. työkyky on suppeasti määriteltynä ihmisellä olevien toimintaedellytysten (koulutus, tiedot, taidot, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset) ja työn vaatimusten välinen suhde, johon siten voivat vaikuttaa niin muutokset ihmisten toimintakyvyssä kuin muutokset työssä. (Holm, 2007, 7)

5.8.5 Kulttuurialalla työllistyminen

”Maailma on oikea puuhamaa. Mitä loputonta hyörinää! Herään melkein joka yö junan puuscutukseen. Se katkaisee unennäköni. Lepopäiviäkään ei pyhitetä. Olisi suorastaan ihmeellistä nähdä ihmiskunnan kerrankin vaihtavan vapaalle. Pelkkää työtä, työtä ja työtä. Edes tyhjää muistivihkoa en voi vaivatta ostaa kirjatakseni siihen ajatuksiani, dollarit hallitsevat niitäkin. Eräs irlantilainen joka näki minun seisahuneen hetkeksi vainoille, piti ilman muuta selvänä, että laskeskelin tienestejäni. Jos ihminen putoaisi lapsena ikkunasta ja hänestä tulisi sen vuoksi loppuiäkseen rampa – tai jos intiaanit säilyttäisivät hänet järjiltään, sitä surtaisiin koska hänestä tulisi sen vuoksi vajaakykyinen – nimittäin työhön. En usko, että edes mikään rikollinen toiminta on niin runouden, filosofian ja itse elämän vastaista kuin tuo taukoamaton työn touhu” (Thoreau, 2007, s. 190)

Näin kuvasi Henri Thoreau työtä esseessään ”Periaatteeton elämä” jo vuonna 1849. Jo silloin työ nähtiin rahan ja elannon hankkimisena, joka määrittäi koko ihmisenä olemista. Itse elämä on kuitenkin paljon muuta kuin työtä. Toisaalta työn käsite voidaan laajentaa käsittämään muutakin kuin tavanomaista ”elantotyötä”. Erityistä tukea tarvitseville henkilöille raha ja elanto eivät ole prioriteettina korkeana. Työ on osa heidän ihmisenä olemistaan ja itsensä toteuttamista. Tällainen työ on heille palkitsevaa ja elämää rikastuttavaa sekä yksilöllisesti että sosiaalisesti. Näin heille työn tekeminen (esim. musiikin esittäminen) on vain pieneltä osin rahan hankkimista ja pitkälle juuri ”runouden, filosofian ja itse elämän” mukaista – itsensä ja ihmisyytensä toteuttamista.

Musiikkialan ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työttömyysaste on alhainen, mutta siellä vaihtelua esiintyy siten, että rytmimuusikoiden (pop, jazz, kansanmusiikki) tilanne on hankalampi verrattuna musiikkipedagogeihin ja kirkkomuusikoihin. Suurimpana ongelmana vuosina 1999 – 2004 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan (Karhunen 2005) pidettiin työsuhteiden määrä- ja osa-aikaisuutta ja toimeentulon riittämättömyyttä.

Kuvataiteen puolella koulutusta tutkineen Karttusen (2006) mukaan kuvataiteen koulutusta pidetään tärkeänä sekä sen mukanaan tuoman muodollisen pätevyyden

(joka mahdollistaa ”toimeentulotyöskentelyn”) ja/tai kouluinstituution tarjoamien työtilojen, sosiaalisten verkostojen ja ulkomailla työskentelyn mahdollistavien vaihto-ohjelmien takia. Nämä kaikki lisäävät taiteilijan tunnettavuutta, joka tuo tullessaan työtarjoajia.

Oman haasteensa kulttuurialan työllistymiselle tuo se, että opiskelijat tulevat ympäri Suomea. Kuinka integroidaan jatkossa ko. henkilön osaaminen osaksi hänen työskentelyään ja toimintaansa kotipaikkakunnalla? Tämä edellyttää ennakkoluulotonta suhtautumista eri alojen toimijoiden kanssa ja tärkeä rooli tässä on paikallistoimijoiden suhtautuminen ja tuntemus. Taiteilijana tai muusikkona toimiminen erityistä tukea tarvitsevana henkilönä vaatii oman kummihenkilön tai yhteyden. Samoin se vaatii kuntien ja kaupunkien sosiaalitoimen henkilöstöltä taiteilijana toimimisen hyväksymistä työn tekemiseksi siinä missä keittiö- tai puutarhatyökin. Toisena vaihtoehtona on luoda erityistä tukea tarvitseville oma apurahoitusjärjestelmä, josta taiteilijat hakevat apurahoja taiteelliseen työskentelyyn. Yrityksen tai yksityisen henkilön sponsorointi taiteilijalle voisi myös tulla kysymykseen.

Mutta mikä on toiminnan päämäärä? Eli mitä on se asiantuntijuus, joka Kaarisillan koulutuksesta valmistuneilla on? Sitä ei kannata eikä voi luokitella millään edellä kuvatuilla asiantuntijuuden tavoista. Totta kai siinä on samoja elementtejä mukana, mutta niiden soveltaminen, kuten jo aikaisemminkin osoitettiin, suoraan on äärimmäisen hankalaa. Muusikon tai kuva-artsaanin asiantuntijuus on jo rakennettu perinteisestä opetustavasta poikkeavalla tavalla, vaikka opetussuunnitelmassa on samat elementit, joudutaan käytännön opetustyössä miettimään kaikkien opiskelijoiden kohdalla erikseen mikä on se kullekin opiskelijalle soveltuvin, yksilöllisesti paras menetelmä. Heidän kohdallaan asiantuntijuutta on se kolmen vuoden opintojen kautta saatu kokemuksellinen taito ja tieto yhdistettynä vakaumukselliseen antautumiseen oman taiteellisen työskentelyn tekemiseen.

6 POHDINTA JA YHTEENVETO

Tulevien vuosien haasteena on kehittää sekä ympärillä olevaa yhteiskuntaa oman toiminnan ja esimerkin kautta että saada mahdollisimman monelle valmistuneelle henkilölle omaa ammattiaan vastaavaa työtä. Kuten jo edellisissä luvuissa on sanottu, työ tässä kontekstissa ei perinteistä palkkatyötä, vaan enemmän omaa elämää rikastuttavaa ja omien mahdollisuuksien ja taitojen monipuolista esille tuomista, uskallusta siihen, että siivet kantavat. Tämän osaamisen ja tekemisen mahdollistaminen henkilöille ympäri Suomen on yksi tulevista kehittämislinjoista. Yhteistyö seurakuntien, työväenopistojen, ammatillisten oppilaitosten yms. paikallistahojen kanssa vaatii yhteistä tahtotilaa ja ymmärtämystä sekä henkilökunnalta että muilta opiskelijoilta. Yhteistyömuotoja kehitettäessä täytyy ottaa huomioon erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden subjektiivisen avun tarve.

Kaarisillassa tehty opetustyö on ollut valtakunnallisesti merkittävää ensimmäisen kulttuurialan koulutuksen aloittajana erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Opetus on valmistanut opiskelijoita itseilmaisuun sekä itsensä kehittämiseen. Tämä on ollut Kaarisillan kehittämishankkeiden punaisena lankana koko toiminnan ajan. Tässä tutkimuksessa tehty käsitteellinen työ on jäsentänyt tämän toiminnan humanismin tradition kautta. Tätä kautta painopiste muuttui asiantuntijuuden käsitteen analysoinnista humanismiin, joka ei ollut alun perin lähtökohtana. Kuitenkin tällainen humanistinen painotus muuntaakin lähtökohdan opiskelijan oman elämän kautta katsovaksi. Kyseessä oleva asiantuntijuus muuntuu työorientoituneesta muotoilusta kokonaisvaltaiseksi ihmisyydeksi, jossa yksilön henkilökohtaisella osaamisella ja ryhmähenkisyydellä sekä luonnollisesti myös työllä on oma paikkansa. Huomioitavaa on, ettei edellä mainituista mikään voi olla dominoivana, ilman että edellä kuvattu humanistinen orientaatio järkkyisi. Näin tutkimuksen olennainen johtopäätös liittyy tämän humanistisen orientaation uudistavaan voimaan. Jatkossa tämä tulisi ottaa eksplisiittisesti sekä opetustyön mukaan lukien opetussuunnitelman muokkaamiseen vastaamaan edellä kuvattua humanistista lähestymistapaa että muun kehittämistoiminnan lähtökohdaksi ja

ohjenuoraksi. Kuitenkin tällaisten hankkeiden suunnittelu ei kuulu tämän tutkielman piiriin.

Empiirinen ja käsitteellinen työ eivät ole toisilleen vastakkaisia tai toisiaan poissulkevia. Luonnollisesti toisen painottaessa toinen ei samalla tavoin voi painottua. Kuitenkin käytännön elämässä ja erityisesti sitä kehitettäessä toimintaa tulee käsitteellisesti jäsentää ja jäsentääkseen toimintaa tulee käsitteiden olla läheisesti kytkeytyneitä toimintaan. Tässä tutkielmassa painotus on ollut käsitteellisessä tutkimuksessa. Kuitenkin käsitteiden relevanssi toimintaan on ollut lähtökohtana kaiken aikaa. Käsitteiden määrittämisen hedelmällisyys Kaarisillan toiminnalle ja sen kehittämiseksi on ollut tämän tutkimuksen ohjenuora.

Ammatillisessa koulutuksessa tavoitteena on kouluttaa ammatillisia asiantuntijoita. Tämä on itsestään selvä asia. Kuitenkaan se, mitä asiantuntijuudella tarkoitetaan, ei ole mitenkään itsestään selvää. Asiantuntijuuskeskustelu on lähtökohdiltaan ns. tavallisia ammattilaisia koskevaa. Tällaisen keskustelun soveltaminen muihin konteksteihin ei ole helppoa. Tässä tutkimuksessa luonnehdittiin asiantuntijuuden käsitettä erityistä tukea tarvitseviin henkilöihin, joiden erityisalana on kuvataide ja musiikki. Tällainen tilanne on tutkimuksellisesti kiehtova.

Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli jäsentää Kaarisillan työ- ja kehittämistoiminnan perustaa. Tämä työ on väistämättä käsitteellistä. Kaarisillassa on tehty paljon kehittämistyötä, mikä antoi tutkimukselle sen tarvitseman empiirisen pohjan ja aineiston. Tutkimuksen keskeinen tulos liittyy asiantuntijuuden taustalla ja perustana olevaan humanismiin. Näin nähtynä opiskelija tulee opetustoimen ja sen kehittämisen keskiöön. Tämä lähestymistapa mahdollistaa ja edellyttää työtoiminnan ja sen kehittämisen uudistamisen. Kaarisillan toiminnan kehittämislinjoja löytyy paitsi opetuksen peilaamisesta humanistisen tradition kautta. Tärkeänä näkyy myös sosiaalisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämisestä koko työyhteisössä. Vastuullinen ote yhteisessä

toiminnassa antaa opiskelijalle luottamuksen siitä, että omista erityisominaisuuksistaan huolimatta opiskelija saa itselleen arvokasta opetusta.

LÄHTEET

- Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Taustamuistio. Opetusministeriön monisteita 2004:1. [viitattu 26.10.2008] Saatavilla osoitteessa: http://www.edu.fi/ammattillinen/erityisopetus/amm_eritop_toimenpideohj.pdf
- Ammatillinen koulutus. [viitattu 26.10.2008] Saatavissa osoitteessa: http://www.ammattillinenkoulutus.com/main.php?sivu_id=2.
- Engeström, Y. 1995. Kehittävä työntutkimus. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Engeström, Y. 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittelytyössä. Keuruu: Vastapaino.
- Grönstrand, E. 2008. Ei mitenkään ”erityinen harrastus”. Ketju nro 4
- Hakkarainen, K., Lonka K.& Lipponen L. 1999, Tutkiva oppiminen, älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen. Porvoo; WSOY.
- Harmaakorpi, V. & Melkas, H. (toim.) 2008, Innovaatiopolitiikkaa järjestelmien välimaastossa. Kuntaliitto: ACTA-sarja nro 200.
- Heiskanen, V. 2004. Itseoppineen paluu. Teoksessa Kotila, H. & Mutanen, A., Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita, 279-295.
- Heiskanen, V. 2005. Kansainvälisen oikeuden asiantuntemuksesta Koivurova, T. (toim.) Kansainvälistyvä oikeus. Juhlakirja professori Kari Hakapäälle. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja C 41.
- Heinänen, S. 2006. Käsityö – taide – teollisuus, Jyväskylä University Printing House.
- Heinänen, S. 2007. Käsityötaito ja taide. Teoksessa Kotila H., Mutanen A. ja Volanen M-V. (toim.) Taidon tieto. Helsinki: Edita, 97 – 112.
- Himanka, J. 2006. Kuka yliopistoa ohjaa? Yliopistoko itse koulun penkillä? Teoksessa Aarrevaara, T., Herranen, J. (toim.) Mikä meitä ohjaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 15 – 27.
- Holm, P. Hopponen, A. Vammaisten työkyky vuonna 2007, vertailua työttömiin, Pellervon taloudellinen tutkimuslaitoksen raportteja nro 202. [viitattu 26.10.2008] Saatavissa osoitteesta: http://www.ptt.fi/dokumentit/pttrap202_2607071249.pdf
- Ikonen, O. (toim.). 1999. Kehitysvammaisten opetus, mitä ja miten?, Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kaarisilta ry, toimintakertomus 1987

- Kaarisilta ry ja Koulutuskeskus Salpaus, Musiikkialan perustutkinnon opetussuunnitelma ja kuvallisen ilmaisun perustutkinnon opetussuunnitelma, 2007
- Karhunen, P. 2004. Kuvan ja median koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus ammatillisen tutkinnon suorittaneista. Tilastotietoa taiteesta nro 33. Taiteen keskustoimintakunta. Helsinki; F.G. Lönnberg.
- Karhunen, P. 2005. Musiikin koulutuksesta työelämään. Kyselytutkimus toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille. Tilastotietoa taiteesta nro 35. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki; F.G. Lönnberg.
- Karhunen, P. & Rensujeff, K. 2006. Taidealan koulutus ja työmarkkinat, Ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen, Tutkimusyksikön –julkaisuja sarja nro 31. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki
- Kela, Eri eläkevaihtoehdot [viitattu 26.10.2008]. Saatavilla osoitteessa: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/net/200801125818EH?OpenDocument>
- Kiipula. 2004. Erityisopetusta kehittämässä – kokemuksia Kiipulasta. Valkeakoski: Kiipula-säätiö
- Kirves, O. 2002. Seminaariesitelmä Esteittä-seminaarissa 2003
- Kokkonen, J. 1992, Musiikkikasvatus ja luovuus, Pohjoismaisen musiikkipedagogisen kongressin avauspuhe 30.7.1979. Teoksessa Aho K. (toim.) Joonas Kokkonen – Ihminen ja musiikki, Jyväskylä: Gaudeamus.
- Koskinen, M. 2008, haastattelu
- Kotila, H. 2007, Tieten Taiten. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. ja Volanen, M-V.(toim.) Taidon tieto. Helsinki: Edita, 46-55.
- Laitinen-Laiho, P., Taiteen hinnanmuodostuksesta. [viitattu 26.10.2008] Saatavilla osoitteessa: <http://www.pauliinalaitinenlaiho.com/11>
- Lehtonen, K. 1992. Musiikki elämisen kentällä. Teoksessa Louhivuori, J. ja Sormunen, A. (toim.) Kognitiivinen musiikkitiede. Jyväskylän yliopisto: Musiikkitieteen laitos, julkaisusarja A; tutkielmia ja raportteja 8, 213 – 228.
- Mantere, M. 2005. Kohti musiikkikokemuksen esteettistä teoriaa. Teoksessa Torvinen, J. & Padilla, A. (toim.) Musiikin filosofia ja estetiikka. Helsinki: Yliopistopaino,
- Meder A., Nieminen M. (toim). 2004. Ersta-projekti, Yksilösuorituksia!, kuvallisen ilmaisun erityisopetus Kaarisillassa. Lahti. Markprint
- Määttänen, P. 2005. Merkitykset musiikissa. Teoksessa Torvinen, J. & Padilla, A. (toim.) Musiikin filosofia ja estetiikka. Helsinki: Yliopistopaino.
- Niiniluoto, I. 1984. Johdatus tieteenfilosofiaan. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

- Niiniluoto, I. 1994. Järvi, arvot ja välineet. Helsinki: Otava.
- Nyky-suomen sanakirja osa 1, A-I. 1996. Juva:WSOY:n graafiset laitokset.
- Opetushallitus. Ammatillinen erityisopetus. [viitattu 26.10.2008] Saatavissa osoitteessa: <http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,527,6981>.
- Opetushallitus. Kuvallisen ilmaisun perustutkinnon opetussuunnitelman perusteet, 12.2.2001. [viitattu 26.10.2008] Saataville osoitteessa: <http://www.edu.fi/julkaisut/maaraykset/ops/kuvallinen.pdf>
- Opetushallituksen tilastot, [viitattu 26.10.2008] Saatavilla osoitteessa: http://www.oph.fi/info/tilastot/Indikaattorit_2006.pdf, 86.
- Opetusministeriö, 2002. Koulutuksen järjestämislupa nro 34/430/2003.
- Opetusministeriö, 2004. Taide tarjolle, kulttuuri kaikille. Vammaiset ja kulttuuri –toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi. Opetusministeriön julkaisuja nro 29
- Päivänsalo P. ja Miettinen K. 2004. Selvitys vammaisten opiskelijoiden valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta kevätlukukaudella 2003. Opetushallitus. [viitattu 26.10.2008] Saataville osoitteessa: <http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,527,6981,8491,30146>.
- Rautakorpi, T. 2007. Taidon moniääninen reflektio, Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. ja Volanen, M-V. (toim.) Taidon tieto. Helsinki: Edita, 121 – 137.
- Sava I. 1998. Taiteen ja tieteen kietoutuminen tutkimuksessa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Taide tiedon lähteenä. Stakes julkaisut. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Rihu M, 2008. Haastattelu
- Sava, I. 2007. Katsomme – näemmekö?. Juva; WS Bookwell Oy.
- Siitonen, A. 2007. Taito ja tieto. Teoksessa Kotila, H., Mutanen, A. ja Volanen, M-V. (toim.) Taidon tieto. Helsinki: Edita.
- Siitonen, A. 2008. On soldiers' skill. Teoksessa Mutanen, A. (toim.) The many faces of military studies. Helsinki: Edita.
- Taide tarjolle, kulttuuri kaikille, vammaiset ja kulttuuri –toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi, Opetusministeriön julkaisuja 2004:29.
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010, Opetusministeriön julkaisuja 2006:6.
- Thoreau, H. 2007. Vaellus vuorelle ja muita esseitä. Helsinki: Green Spot.
- Tilastokeskus. Tilastot. Julkistus; Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset oppilaitostyyppin mukaan vuonna 2007, julkaistu 22.2.2008. Saatavilla osoitteessa: http://www.tilastokeskus.fi/til/kjarj/2007/kjarj_2007_2008-02-22_tie_001.html.

Tilastokeskus. Tilastot. Julkistus. Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot, julkaistu 25.1.2008. [viitattu 26.10.2008] Saatavilla osoitteessa:
http://www.tilastokeskus.fi/til/opiskt/2007/opiskt_2007_2008-01-25_tie_001.html.

Tilastokeskus. Tilastot. Erityisopetus. Saatavilla osoitteessa:
<http://www.tilastokeskus.fi/til/erop/tau.html>.

Toikka, K. 1984. Kehittävä kvalifikaatiotutkimus. Valtion painatuskeskus.

Tukiviesti-lehti, numero 5, 2006.

Tynjälä, P. 2007. Integratiivinen pedagogiikka osaamisen kehittämisessä. Teoksessa Kotila H., Mutanen A. ja Volanen MV. (toim.) Taidon tieto. Helsinki: Edita

Tynjälä, P., Virtanen, A. & Valkonen, S. 2005. Työssäoppiminen Keski-Suomessa. Taitava Keski-Suomi -tutkimus. Osa I. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 23.

Tynjälä, P., Nikkanen, P., Volanen, M. V., Valkonen, S., 2005. Työelämänyhteistyö ammatillisessa koulutuksessa ja työyhteisöjen oppiminen. Taitava Keski-Suomi -tutkimus. Osa II. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 24.

Uusikylä, K. 2008. Naislahjakkuus. Juva: PS-kustannus.

Virkkunen, J. 2002. Konseptin kehittäminen osaamisen johtamisen haasteena. Teoksessa Virkkunen, J. (toim.) Osaamisen johtaminen muutoksessa: Ideoita ja kokemuksia toisen sukupolven knowledge managementin kehittelystä. Helsinki: Työelämän kehittämisohjelman raportteja 20.

Volanen, M-V. 2005. Opiskeleva pohjoinen Keski-Suomi. Toisen asteen koulutuksen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 22.

Volanen, M-V. 2006. FILOTEKNIA ja kysymys sivistävästä työstä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

von Wright, G.H. 1985. Filosofisia tutkielmia. Helsinki: Kirjayhtymä.

von Wright, G.H. 2007. Humanismi elämänsenteena. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.